

כלל ארבעים ושנים
דיני נולדו בה מומין או בו

א

ריב' לא ידעמי אחקרוהו לזק לזק ארדפהו ממים רבים
אלהו. ירוני חכמי מיגנלל ואופנהיס וורמשל
שפטרא², על ראוץן שנסא אשה ושהה עמה יותר משנתיס
וודע לו שהיא נכפית והוליאה מציתו. והנה תוצעת ממנו
שאר כסות ועונה והוא משיב שהדבר ידוע שאין הדעת
סובלתה להסתופף אללה גם סכנה יש צדבר וספך לגרשה
וליתן לה את כל אשר לו, ועני הוא ואינו משיג לוטרין
היילוייס³. ומטיוצותיכו נדין לפניכם כתלמיד לפני רבותיו.
אמת הוא שחכמי התלמוד אמרו⁴ בין שנולדו צו מומין
גדולים בין שנולדו מומין קטנים כופין אותו להוליא. ור"ג
מאור הגולה ז"ל פי' בתשוב' אחת דכפפה הוי מוס גדול.
ובאשה אמרו חכמים אם נולדו צה מומין נסתחפה שדהו ואם
צא לגרשה צריך שיתן לה כתובתה. ועמה צימי חכמי התלמוד
אם אירע מוס זה באשה צעלה היה מגרשה ומתחייב לה
כתובה ויפרע מה שנמצא צידו והשאר כאשר משיג ידו, ועמה
ש"קן הגאון רבינו גרשום ז"ל שאין לגרשה צעל כרחה אף
יתכן שיתחייב לה שאר כסות ועונה, אם כן יפה כח האשה
הרצה מכח האיש, דאלו נולד מוס זה באיש אין אנו אומרין
יכפוה להיות אללו אלא כופין אותו להוליא ויתן כתובה, ואם
נולד באשה יכפוהו להיות אללה ולפרנסה. השמח באיש שאינו
מוציא אלא לרצונו כופין אותו להוליא ויתן כתובה אם נולדו
צו מומין, אשה שמתגרשת צעל כרחה לא כל שכן. אלא
שרבינו גרשום עשה גדר לצדד, וכי לאו קל וחומר שלא עלתה
על לבו על כיוצא צה לעגן האיש לצטלו מפריה ורביה. אלא
ודאי יגרשנה ויתן לה כתובתה כי כולי האי לא ייפה בתקנתו
כח האשה מכח האיש, אך כי ראה הדור פרוץ ומולולין צבנות
ישראל צוריקת גט ותקן להשוות כח האשה לכח האיש, כמו
שהאיש אינו מוציא אלא לרצונו כך האשה אינה מתגרשת אלא
לרצונה, אבל לא יתכן כלל לומר במקום שהאיש כופין להוליא
לא יגרשנה צעל כרחה. ואף אם תמצא לומר שהשוה מדותיו
ששום אדם לא יגרש צעל כרחה מכל מקום צמה שהאיש
כופין אותו להוליא אף האשה כופין אותו לקבל גט. ואם
תמאן לקבל ימנע ממנה שאר כסות ועונה. ואינה יכולה לומר
אין רצוני לקבל גט עד שיתן לי כתובתי, דזו אינה טענה כיון
דמן הדין היא חייבת לקבל גט כאשר הוכחתי נמצא פריעת
חוב כתובתה הוי כשאר חוב שהיה מחוייב לה, והנמצא אתו

יתן והמותר כאשר משיג ידו. הרי כתבתי לכם עניות דעתי ואחס
רצותי הירוני דעתכם תירוני ואעשה ושלומכם ישגא לעד.

אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל

ד כאשר כתב מורי ה"ר אשר כן נראה לי שאין מוס גדול
כנכפה שהרי מדמה צפ' האומנין⁵ נכפית לשוטה
ושעמומית דאמר המוכר שפחתו וכו' מקח טעות הוא האיל
וסנפו צין המומין. ושוטה אין לו קידושין ונישואין אפילו
מדרצן כדאמרינן החס⁶ שאין אדם דר עם נחש צכפיה.
אע"פ שלפעמים יש לו קדושין כשהוא חלים, גם צנכפה
שאינו נכפה מדיר יש לו קידושין, מ"מ צמוס גדול כזה ח"ו
שהגאון רבינו גרשום ז"ל תקן תקנתו. ויתן לה גט צעל כרחה
וכתובתה תהיה חוב עליו כאשר כתב מורי למעלה, ובצדעה
כאשר משיג ידו שיתן לה כתובתה. ועוד שמא היתה נכפית
קודם קדושין והיה מקחו מקח טעות. ומן הדין לא היה לנו
להוליא ממון מספק, ומכל מקום יעשו כאשר כתב מורי
למעלה. ועוד מנאמי צשאלמות דרב אחאי גאון ז"ל⁷ הלכה
למעשה שתקבל גט צעל כרחה צין נמצאו צין היו ואפילו לא
התנה יתן לה גט, והא דנקט התנה משום רבותא דר' מאיר,
עכ"ל. ומנאמי צירושלמי⁸ מפני ריח הפה כופין מפני חיי
נפש לא כ"ש. כ"ש צנדון זה. ודלא כר' יואל ז"ל⁹ שמסופק
צדין נכפה אחרי שלא מנה אותו עם שאר מומין צפרק
המדיר¹⁰. ועוד אמרו גבי כנסה קתם דאמרינן ספק ממונא
לקולא וגם הוי כאן אומדנא דמוכח. ושלום.

יצחק בה"ר מאיר¹¹ נב"ע

כדברי רבינו כן נ"ל, ומה שפי' רבינו יואל ז"ל היה נראה
שכל שכן הוא ולא הוצרך למנותו. אך מאחר שרבינו
יואל ז"ל היה מסופק אין לי להכריע ולהכניס ראשי צין
הגדולים. ושלום.

חיים בר יוסף ז"ל

שורת הדין כאשר כתב מורי הרא"ש ז"ל, אכן לא ראיתי
מעשה. ומסתבר טעמא דהא מפני שממיקתו
חיישינן¹² כל שכן צנדון זה דאין לך מוס גדול מזה. אע"פ שלא
מנו אותו חכמים לפי שלא הוצרכו. ואפילו גבי שפחה שאינה
אלא לעבוד קרוי סמפון גבי שאר וקירוב צשר לא כל שכן.

עז, א. 5 ב"מ פ, א. 6 יבמות קיב, ב. 7 לפנינו בשאלות
ליהא (ראה שאלתא יח ושאלתא קלח). 8 גיטין פ"ט ה"ט (גד, א).
9 ע"י מרדכי כתובות פ"ו סימן רא. 10 כתובות עז, א. 11 בעל
שערי דורא. 12 כתובות עז, א.

א 1 בדפוסים הראשונים נדפס כאן "דין". ובדפוס ו"ב תקנו "ריב", אבל
לא מחקו את המלה "דין" (כדרכם פעמים רבות) ונדפסו שניהם (ועפ"ז
גם בדפוס ויל'). מגליון דפוס ו"א המתוקן ברור שיש למחוק "דין".
2 צ"ל שפירא. 3 סוג מטבע (ראה בחחילת כלל עב, ה). 4 כתובות

[דבר שלא בא לעולם לענין שעבוד]

ואנו נהי דקיי"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, מ"מ בשיעבוד אלמזהו לרבנן כמו בקנין לר"מ, ויכול לשעבד דאקני כמבואר בב"ב קנ"ז ע"ב, ומשו"ה כתבו הפוסקים" וגם הרשב"א שם" דלא עדיף מקנין דיכולים לחזור עד שלא בא לעולם ה"נ"י, ומ"מ משבא לעולם חל השיעבוד דבתר תחלת הלואה אזלינן, ואז ניתן המעות על השיעבוד הלז. והדברים פשוטים וברורים בעזה"י. פ"ב יום ה' ויו אר"ש תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

שלה או ישא אותה בחופה וביאה, אבל בלאחר ל' יום ומן האירוסין לאו מידי יהיב לה כיון [ד]ברשותו קיימא, ע"כ מעות אינם תוזרות להר"ן.

והנה לר"מ אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ומ"מ עד שלא ב"ל שניהם יכולים לחזור כמבואר פ' איזהו נשך (סו, ב), ומ"מ אם באו לעולם קנה אעפ"י שנתאלכו המעות היינו מטעם הנ"ל דמתחלה לשם קנין ניתן קונה אפי' נתאלכו. ומ"מ בהא גם הר"ן מודה בין חזר המוכר ובין חזר הלוקח לעולם מעות חוזרין, דה"ל כנותן מעות ע"מ להחזיר ובקנין קונה במתנה ע"מ להחזיר משא"כ בקידושין.

סימן קטז

[א. כפייה להוציא בחולי נכפה ודין המעות שהכניס הבעל כשקידש ברמאות. ב. לישא אשה ששם החתן כשם חמויו ושם אמו כשם המותו]

מסוכן בנפשו שיפול לאחד הפחתים או למים ולאש. וכן היה עובדא פה שנפל בשדה לתוך תנור ששורפים פחמים והוציאווה משם ומת אחר איזה ימים. אך פלוגתיהו דראבי"ה ורא"ש בהליכת הרופאים אם הוא חולי המתדבק, כי בשנים קדמונים היו נשמרים מד' אמות שלו שלא יתדבק חליו באחרים, ורופאי זמנינו מחליטים שאיננו מתרפק כלל ואינו מזיק אפי' לאשת חיקו, אם איננו מאיס עליה ובחלה נפשה בו. נמצא לענין כפייה להוציא מי יכניס ראשו באיסור דאורייתא אשת איש.

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג בתורה ויראת ה' כש"ת מה' שמואל נ"י אב"ד דק"ק באלקאן יע"א. גי"ה הגיעני נירון אחד שנשא אשה ולא גילה שהוא בעל נכפה ר"ל והנה איתגלי בהתתי והאשה אינה רוצית לדור עמו והוא אינו רוצה לגרשה בשום אופן ואבי האשה יש בידו גם מעות מה שהכניס הבעל היכי לדייני להאי דינא.

[כפייה להוציא בנכפה]

בחולי נכפה פליגי המרדכי פ' המדיר סי' ר"א בשם ראבי"ה ס"ל בפשיטות דלא כייפינן להוציא בנכפה. והרא"ש בתשובה כלל מ"ב סי' א' פשיטא ל"י שכופין להוציא ע"ש ומייתי ל"י רמ"א [אה"ע] סי' קנ"ד ס"ה. ולכאורה פשיטא שבעל הנכפה הוא

[כפוחו וגירש לא הוי גירושין]

ועוד אני אומר דאפי' אי קמי שמיא דהלכה כהרא"ש, מ"מ כיון דאיכא דעת המרדכי דפליג ואין אתנו

י. וכן נפק להלכה ראה רמב"ם הל' מלוה ולוה פי"ח ה"א מור ושו"ע ח"מ ריש סי' קיב. ועי' קצוה"ח שם שהביא משו"ת מהר"ט חו"מ סי' כנ שביאר המעם ששיעבוד חל על גופו של האדם שישנו בעולם. וכן נראה מספר התרומות שער סר ח"ב סי' א שהתחייבות חלה על דבר שלא בא לעולם וחביא ראה משעבוד. ועי' קצוה"ח סי' סו סק"ב, נדה"מ סי' ס סק"ב ומשובב נתיבות שם. יא. ראה שו"ע חו"מ סי' רט סע' ד בשם ויש חולקין בסמ"ע שם סק"ו ש"ך שם סק"ח וכאור הגר"א שם ונתה"מ שם. וכ"ה בהגהת רמ"א חו"מ סי' קיב סע' א בשם יש אומרים. יב. מובא בנמוקי" ב"ב (מד, ב) וב"מ (סו, ב). וכן דעת הריטב"א גיטין (מה, ב). ועי' מרדכי כ"ב פ"ט סי' תרמ. ועי' ח"י הרשב"א כ"מ שם [נרפס לראשונה ב"ב תרצ"א] ד"ה אמר רב הונא, ח"י הרשב"א כ"ב מר, ב וקנו, ב (נרפס לראשונה ב"ב תשי"ז). יג. אולם דעת הרמב"ן ב"ב (מד, ב) שא"י לחזור בו כיון שמשעה ראשונה חל השעבוד. ועי' רמ"א שם דעה שניה וסי' רט דעה ראשונה וכן מצדד הש"ך סי' קיב סק"ב ועי' קצוה"ח שם סק"ג ותורת רע"א גיטין מה, ב מדרו"ח ועי' פת"ש חו"מ סי' קיב סק"א ומק"ב וצ"ע והבן.

ש"יג לתב סוכר
אין קצצר א
חבין לתאור

יודע להכריע, ממילא אם עבר וגירש ע"י עישוי הרי אשת איש דאורייתא בודאי ולא מספק, וטעמא אני אומר שהרי גט מעושה אפי' כדין ואומר רוצה אני מ"מ איננו כשר אלא מטעם דאחז"ל ב"ב מ"ח ע"א מסתמא ניחא ליה לקיים דברי חכמים שאמרו לכופו להוציא ועל דרך שהסביר הרמב"ם יפה ספ"ב מגידושין. והיינו כשברור גם להמגרש שהעישוי כדין אליבא דכ"ע, א"כ מצוה לשמוע דברי חכמים, אבל הכא יאמר נא המגרש מאן לימא לן שמצוה לשמוע דברי הרא"ש, דלמא מצוה לשמוע דברי המרדכי ואם [כן] גם מה שאומר רוצה אני היה בהכרח ולא ענה מלבו, ע"כ אין גראה שום ה"א לכוף לגרש.

[מוענת מאוס עלי]

ובהיות שהיא טוענת מאוס עלי בטענה מכוררת, יש לה דין המכורא ב"ש ס"י ע"ז ד"ה מורדת וכי' אות א' יע"ש, אלא בטענת מאיס לא יכול אביה לעכב את של הבעל אלא את שלה. אבל הכא נ"ל שאין כופין האב להחזיר לו כלום עד שיתרצה לגרש, שהרי שם סי' ע"ז מייחי רמ"א בשם תשו' הרא"ש דאם קידשה ברמאות כופין להוציא ע"ש. והרמ"א קיצר במקום שהיה לו להאריך. וז"ל הרא"ש בתשובה כלל ל"ה ס"י (א') [ב'] אמנם אם נראה לכם רבתי הקרובים אל הדבר שאם המקדש אינו אדם ראוי והגון להדבק בבת טובים ובנבל ותרמית פיתה, וקרוב הדבר לדמות לעובדא דגרש ליכמות

(ק"ו) [ק"י ע"א] משום שעשה שלא כהוגן הפקיעו קידושין מיניה, וגם זה שעשה שלא כהוגן נהי שלא נפקיע הקידושין. מ"מ יש לסמוך בדבר זה על קצת רבותינו דפסקו בדיני דמורדת דכופין אותו לגרשה, אמנם יש לנסות אם יש לפייסו בריצוי כסף ואם לא יאות אני נגרר אחריכם לכופו לגרשה עכ"ל תשו' הרא"ש שם. ומעתה אומר אני הכא שקידש ברמאות ולא גילה מומו ומאיסתו, נהי דלא נכוף לגרש, מ"מ גם לא נעזור לו להוציא שלו מיד אביה עד שירצה לגרש מרצונו הטוב. כנלע"ד נכון בעז"ה.

[שמות והים בכלה וחמותה וחתן וחמיו]

ע"ד מי שרוצה לדבק בבן טובים בחור טוב, אלא דחייש מה שאומרים העולם משום שמות הבחור עם החותן ושם אמו כשם אמה של המשורכת.

אהובי מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה, ובפרט דאיכא כאן זכות תורה, דאפי' אדבית עלי מתכפר בתורה וגמ"ח, מכ"ש פי"ג, ובאמת לא מצאתי חשש זה בס' חסידים כלל כי אם בס' תע"ז שם נאמר דלא ישאו האב והבן ובן הבן שלשה נשים ששמות שלשתן שוות, ותו לא נמצא דבר' וזהו חבורו של ר"י החסיד, ש"מ דליכא קפידא במידי אחרינא ויהיה זיווגם עולם יפה".

הכ"ד א"נ. פ"ב יום ג' ב' דר"ה תמוז תקצ"ג לפ"ק. משחק"ס מפפד"מ.

סימן קטו

- א. ועיין בשו"ת רע"א מה"ח סי' פד בענין אשה שנחברר שהיא נכפית.
- ב. ראה בראש השנה יח, א על אריכות ימיהם של אבי ורבא אף שהיו מבית עלי.
- ג. הרמשך חסר. או שמלים אלו נשתרכבו לכאן ממקום אחר והן מיותרות.
- ד. אולם בצואת ר"י תחסיד אות כג כן נמצא שלא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו או שמו כשם חמו ובאות כד כתב: שני בני אדם ששמותיהם שוים לא יזדווגו יחד בילדיהם ובמכתב רבינו (משנת תקצ"ו) שנרפס באגרות סופרים (מכתב כה) נראה שידע מדברי הצוואה וכתב והנה זקני מו"ה מהרשש"ך והגאון מו"ה שמואל חיים ישעיה נחחחנו ומורעו קאתינא ולא חששו לשווי שם האבות כי כל מה שלא נזכר בס' חסידים עצמו כי אם בצוואתו אין לחוש כי אם ורעו ממשפחת החסיד זצ"ל עכ"ל ועי"ש בהערה. (ועיין שו"ת אבן יקרה מה"ק אבעה"ז סי' טו (הובא במקור חסד שם אות לו) דאולי כששם המחזנות שוות (וכפי שנוכר כאן ששם אמו כשם המשורכת) לא איירי ריה"ח). וז"ל התיר"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' לו אות ג) גם צוואת רבינו ז"ל דחתן וחמיו לא יהיו בשם אחד וכן כלה וחמותה, הגם שרבים לא חשו אני הצעיר ראיתי מעשים שלא הצליחו בזיווגם ואתיא מכללא אחת היתה שאמר אביה שאינו חש לזה ולא היו ימים מועטים שמת החתן בקצרות שנים והלכה אולא ומדלדלא ושוב נשאת ונתגרשה ומתה בחוסר כל וזרע אין לה רחמנא ליצלן.
- ה. וכ"כ הנוכ"י במהדו"ת אה"ע סי' עט. ועמש"כ רבינו שלשה נשים כתב בלקוטי חב"ח: וכן העתיק בס' חכמת אדם בפשימות דבעינן שוות בשני זיווגים ע"ש.

שלום וכ"ט לה"ה הרב הו יצהק צבי ני' אב"ד דק"ק גי"ה הגיעני נפשו היפה ב אשה חנם אין כסף

הי' לו את אשר חננו הי"ת נ אחרונים מתמת ערער וקטנ בלי זרע קיימא, תקחי מי' בלי כתובה ותוס'. ואירע י"ק. והנה יורשי הבעל רזו ערטלאי כי לא הכניסה לו לה כפי הנ"ל, והאשה ואב לא קבלה קנין וכן מעידין ב שטר והעידו שקבלו קני אמת הוא שלא קבלה קנין טוען האב וכתו כי לא ידע אלו הי' יודע מנהג תקנות ספק כי הי' חתנו

ומעלתו עוד טוען בעדם הי' להחתן ממו כפו אין כאן דין תקנות שו סקכ"ה, התם כשעכ"פ מירושת אבותיו איכא קצו אבל יגיע כפיו כי :

ורתן כתב טענה אחרת הא להם כתובה ותוס' ה ונוטלת נדוניה שלה ובתון אז לא תיטול מה שהוסיף לא ס"ד שתצא בת ישראל לידע דעתי בזה יען כי רג

אין עת להאריך ואשיב נ האשה ועדים מסייעים ואם באנו לדון שאפי' ל

- א. וז"ל הח"מ שם: כשהן עצמן : ראיות לזה מנ"מ, ועכשיו בתנאים מחמת עידור וקמט יועמו שאין התנאים לנינו או ששכתו מי המאור"י ח"ד אה"ע סי' לו.
- ב. ראה בשו"ת המיוחסות להרמב ג. בס' צמ ישרק ח' סעיפים. ויר

א. לטון העור ממשה
 ניבנות דף ס"ה ע"ב
 וכחנא קמא ונמלה סס.
 וכן כתב הרמב"ם בפט"ו
 מהלכות אישות נ"ח:
 ג. שם בגמרא ויבנות פיה
 פ"ט מעובדא לקמיה דרב
 (פסח) [אמין]:
 ג. ב"י בשם רבינו ירוסם
 (נכרי ח"ב דף קפ"ו פ"ד):
 ד. כתיב אמי שם ויבנות
 פ"ה ע"א:
 ה. כתב הרב המגיד (פטר"ו)
 מהלכות אישות ה"ב, פטונו הוא
 דלא עדיפא מניה שהוא
 מלואו ואינו מולא אלא
 לאחר שער שנים:
 ו. טור, וכן כתב במשנה
 הרא"ש כלל מ"ג (פ"ג) וכן
 כתבו המוספות שם ויבנות
 פ"ה פ"ג ד"ה י"ה ס"א:
 ז. כן כתב הרא"ש שם
 בפסקיו (יבמות פ"ו פט"ו):

דאם היה סכנה בדבר מהיכא חיתי לומר דאין כופין. לפי זה
 אם היה תנאי בדבר אינו יכולין לגרש. אבל במשנת הרא"ש
 כלל מ"ג [פ"א] מזכיר דיש סכנה בדבר, לכן אפילו תנאי לא
 נהני: י ואין זה כבר שום בן. (ב"י) [בנמוקי יוסף] א'
 [יבמות כ"א ע"א מדפי הרי"ף ד"ה
 ממנין] כתב אפילו בת אם יש לה
 לא כייפינן ליה: יא ואומרת
 שהוא גורם וכו'. לשיטת
 מוספות [יבמות ס"ה ע"א ד"ה
 שנינו] והרא"ש [פ"ו קט"ו] הא
 דלריכה לומר שאינו יורה כחך
 משום דעל כרחך איירי בשהיה
 עמה עשר שנים, דאם לא כן
 ליחוש שמה עיניה נתנה בלחור
 כיון שהיא תובעת גט, אלא
 איירי בשהיה עמה עשר שנים,
 (ע"ב) [אם כן] א' אס עדיין
 לא קיים פריה ורביה חיפוק

כל אחד יאמר מינה הוא כדי להפסיד לה הכתובה. ועיין
 במלחמות ה'. ולהרא"ש [סס] גם תוך עשר שנים יכול לגרשה
 כשאומר מינה הוא ומפסיד הכתובה, אלא אם כן שחומר
 שאינו יורה כחך. וזרמב"ם
 דקצירא ליה לעולם זריכה היא
 לומר שהוא אינו יורה כחך,
 אפילו צבעל הראשון ולא הוליד
 עדיין והוא אינו טוען זרי,
 כדמשמע שם דין י, וכל שאינה
 טוענת זרי שאינו יורה כחך
 מפקדת הכתובה דאוקמיה
 ממון בחוקת צעלים. ודוחק
 לומר דהרמב"ם סומך את עצמו
 דמוכרת הוא דאיירי בהוליד
 הוא דאם לא כן למה לא כפיין
 ליה לקיים פריה ורביה, וצדין
 ט' איירי בלומר זרי מינה הוא,
 כל זה דוחק הוא. [ו] לפי זה (זה)

יהי דכופין אותו לגרשה מדינא דש"ס [ס"ד ע"א] כדי שיקיים
 פריה ורביה. אלא על כרחך איירי דהוא כבר קיים פריה
 ורביה, משום הכי לא כפיין ליה אלא מחמת טענות^א דידה,
 משום הכי זריכה לומר שאינו יורה כחך [ד] כיון שכבר הוליד
 מסתברא דהיא הגרם שאינו מוליד, לכן זריכה לומר שאינו
 יורה כחך. אבל לדין דאין כופין על ציטול פריה ורביה אפילו
 בשהיה עשר שנים [בנמוקי א' ס"ג ולקמן ס"ה], אם כן אפילו
 אם הוא יורה כחך מכל מקום כשבאמה בטענה צניין חוטרה
 לדי ושהיה עשר שנים ועדיין לא הוליד כופין אותו לגרש
 ונותן לה הכתובה. ולפי מירון של הרא"ש בחוספות אז צבעל
 שלישי זריכה לטעון שאינו יורה כחך כיון שהיא מוחזקת
 בשלשה אנשים, והיינו מה שכחצ צמון צהג"ה. מיהו הנמוקי
 יוסף [כ"א ריש ע"א מדפי הרי"ף] כתב בשם כמה פוסקים
 דחולקים על זה, וקצירא להו צבעל השלישי אינה נאמנת אפילו
 כשאמרה שאינו יורה כחך. ולשיטת הרי"ף [כ' ע"ב מדפי הרי"ף]
 לפירוש הרמב"ן [במלחמות סס] והרא"ש [סס] כל שהוא טוען
 זרי מינה הוא, כגון שאומר שפולטת הזרע, אפילו אם היא
 מכחשת אותו אין לה כתובה והוא יצבע על זה, אלא אם כן
 שהיא אומנת שאינו יורה כחך וזאת הוא אינו יודע אז היא
 נאמנת, ודוקא אחר עשר שנים. וגם הוא אינו יכול לגרשה
 תוך עשר שנים דאם לא כן מה העוילו חז"ל בתקנתם^א, כי

הגהות רע"א
 [ד] (סעיף ה' בהג"ה)
 ויש אומרים דהוי
 מום. ג"כ, עיין משנת
 מהרי"ט ס"א סימן
 קי"ג:

הגהות מעשה נסים
 [1] בארץ צבי תיה א"ט
 צ"ד. ובמחברת הקדוש פורש
 דר"ל, כשהיא נכפית דבריה
 הוי מום והוי מקה טעות,
 וקאמר הב"ש דכיון דאין סכנה
 אם התנה עמו מהני.
 [2] כן הוא ברפ"ה פורדא
 תנ"ר, וכן במהרי"ק.
 [3] כן הוא ברפ"ה פורדא
 תנ"ר, וכן במהרי"ק.
 [4] צ"ל 'שענה'. וכן הוא
 במהרי"ק.
 [5] שחקנו בתובה כדי שלא
 תהא קלה בעיניו להציאה,
 מטעם השקל והרא"ש לא
 סבירא ליה האי חושש משום
 דכיון דרוב נשים מתעברות
 ויולדות לא חששו למיעוט
 שאינן יולדות. תל יוסף.

פתחי תשובה
 ומנהג זה לפי דעתו תורה הוא והמשנה מרבה ממזרים בישראל כו'.
 עכ"ל. וכן הוא דעת רבינו הגר"א ז"ל ס"ק ט"ז, ע"ש: (י"א) ויש אומרים
בהוצאת הגולה. בגלגלן שולחן ערוך של הגאון בב"נ. עקיבא איגר ז"ל כתוב
 כאן, עיין שו"ת מהרי"ט ח"א סימן קי"ג [ועיין מה שכחתי לעיל סימן
 ע"ז ס"ק (ז') ח"ז] בשם תשובת החם סופר סימן קט"ו: (י"ב) שורם בן.
 עיין באר היטב. ועיין בהשבות הרדב"ז ח"ג סימן תקע"ה שכתב דהוא
 הדין נמי אם יש לה בני בנים או בנות בנים או בני בנות או בנות בנות
 שאין לה שוב טענה בעינא חוטרה כו', ע"ש: (י"ג) ואומרת שהוא גורם.

מה שכחתי לדעת הרמב"ם נר"ך לומר מה שכחצו בש"ס
 [ס"ד ע"א] שמה לא זכה להכנות ממנה היינו שמה לא זכה
 שיורה כחך, ויורה כחך תליא בזכות, כי מחמת שאינו יורה
 כחך אינו מוליד. וזה מיושב קושיית המוספות שם [ס"ה ע"א]
 ד"ה שצניו לצינה [ד] כתובה, תימה במאי איירי, אי בשהיה
 עשר שנים למה לי [שאין] יורה כחך, חיפוק ליה לפי שלא זכה
 ליבנות ממנה וכו', ע"ש. ולדעת הרמב"ם לא קשה מידי.
 ולכאורה היה נראה גם המחבר חושש לדעת הרמב"ם, משום
 הכי סתם וכחצ צדין שאומרת שאינו יורה כחך, אפילו דאינו
 אומר זרי ומכחיש אותה. גם משמע דאיירי אפילו צבעל
 הראשון, ואפילו אם אין לו בנים, מדכחצ אפילו יש לו בנים
 שמע מינה דין זה איירי אפילו אין לו בנים זריכה לומר שאינו
 יורה כחך, ולא כשהגת רמ"א שהציא דעת מוספות על דברי
 המחבר כאלו לא היה חילוק צנייה: יב אם שהתה עמו
 עשר שנים, נראה חף לשיטת הרי"ף, אחר עשר שנים כשהיא
 צאה לגרשו לא חיישינן שמה עיניה נתנה בלחור. אע"ג על
 סוגיא זו דאיירי אחר עשר שנים כתב [יבמות כ"א ע"א מדפי
 הרי"ף] הא דלא חיישינן שמה עיניה נתנה בלחור משום אן
 מפיקין צעל כרחה, משמע לכאורה אפילו אחר עשר שנים אם
 היא מבקשת לגרשו חיישינן שמה עיניה נתנה בלחור. אי אפשר
 לומר כן, דהא הסוגיא היא דלחיא לקמיה רבי אמי וכו'

באר היטב
 (י"ג) באיש. עיין נקמ הגדולה דף קפ"ג ע"ב [הגהות הכ"י ס"ק ו']
 שהעלה אם נתישן החולי נכפה אללו וגם הרופאים אמרו נושא, אם יראה
 צעני חכמי הדור שנסוף אוחו לגרש חף אני אהיה סניף להם, ע"ש,
 ועיין עוד שם דף [קל"ב ע"א] [קנ"ב ע"ג] [סימן ק"ו] בהגהות ז"י ס"ק ו'
 מה שכחצ שם: (י"ד) שורם בן. בנמוקי יוסף כתב אפילו בת אם יש לה
 לא כייפינן ליה. ז"ש [ס"ק י"ז: טו] גורם. עיין ז"ש [ס"ק י"א]:

מורי זהב
 [ד] אין שומעין לה. דאינה מיפקדא על פריה ורביה:

ביאור הגר"א
 מדפי הרי"ף ד"ה מחנין ורבינו ירוסם [נכ"ב ח"ב, דף קפ"ו סוף ע"ג], ע"ש:
 כג) ואומרת כו' אם כו' אפילו יש כו'. תוספות שם [יבמות ס"ה]
 א' ד"ה שבינו כו' וכתירו ראשון שם ומיהו יש לומר קצת דכיון

11

ד ישראל משומד שקידש קידושו וכו'. כחז הרב המגיד פ"ד מן הסוגיא שפ"ק דינמות נראה לי שפילו זרעו שהוליד משהמיר דמו אפילו קידש אותו זרע ישראלית קידושו ודוקא שהולידו מישראלית ואפילו מומרת וכו' עכ"ל והכי איתא התם

א"ר אפי גוי שקידש בזמן הזה חוששין לקידושו דילמא מעשרת השעטאים הוא ומוקי לה בזכותא דקביעי כגון צלח וסבור וכו' כי אמריה קמיה דשמואל אמר לא זו משם עד שעשאו גויס גמורים אלמא דאפילו לשמואל אי לאו דעשאו גויס גמורים היינו חוששין לקידושו ואף ע"ג שאבותיהם של אלו כבר נשתמדו קודם שהולידו וגם אמותיהם נשתמדו אלא ודאי כל

שהוא זרע ישראל וישראלית אע"ג שכולם משומדים חטא ישראל קריין ביה דאע"פ שחטא ישראל הוא כגון וקידושו קידושין ואם כן שמעיין דמשומדים בזמן הזה שלא עשאו חכמים גויס גמורים קידושיהם קידושין לדברי הכל וכדמניא פרק החולץ טבל ועלה דהרי הוא כישאל לכל דבר למאי הלכתא דאי הדר ביה וקידש אשה ישראל משומד הוא ומקודשת וכו"כ בהגהות מרדכי דינמות (סי' זז) ע"ש אור זרוע (מ"א הלכות יבוס וקידושין סי' תרד):

ה וכתב הרמב"ם מי שחציו עבד וחציו בן חורין. ע"ס הוא ונרץ למחוק וכתב הרמב"ם והתחלת הדיבור הוא מי שחציו עבד וכו' והכי איתא פרק השולח (דף מ"ג) איבעיא להו מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש בת חורין מהו אח"ל בן ישראל המקדש חצי אשה אינה מקודשת דשייר בקניינו והא לא שייר בקניינו מאי ולא איפשיטא ולכן פסק רבינו דהו קידושי ספק ונריכה גט וכ"כ לעיל בסיומן ל"א (ס):

ו כתב הרמב"ם המקדש מי (שחציו) [שחציה] שפחה וכו'. רבינו כתב בקיצור אבל ז"ל בפ"ד המקדש אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין אינה מקודשת קידושין גמורין עד שתסתחרר וכיון שנשתחררה גמרו קידושיה כקידושי קטנה שגדלה ואינו נרץ לקדשה קידושין אחרים כל אחד וקידשה אחר שנשתחררה הרי זו ספק

יב כתב הרמב"ם המקדש מי שחציה שפחה וחציה בת חורין אינה מקודשת קידושין גמורין עד שתסתחרר וכיון שנשתחררה גמרו קידושיה כקידושי קטנה שגדלה ואינו נרץ לקדשה אחרים כל אחד וקידשה אחר שנשתחררה ה"ו ספק קידושין לשניהם עכ"ל הרמב"ם בפ"ד (הט"ז) ורבינו כתב בקיצור ודינים אלו אימנהו נהשולח (גיטין מג.) דגרסינן התם דרש רבה בר רב הונא כשם

דרכי משה

(ב) וב"ב המרדכי סוף החולץ (ע"א) (סי' לח-לט) ופסק דמשומדת שהיה לה בן בגיורתה ואותו הבן קידש אשה צריכה גט וע"ל סוף סימן כ"ז (ד"מ אות ט) משומד שנשא אשה משומדת בגיורתו מה דינו וע"ל סימן מ"ב (בב"י ד"ה כתב מהר"ק עז: ובר"מ אות ח-ט) מדין אנוס שקידש לפני אנוסין:

פרישה

(כג) ישראל מומר שקידש וכו'. שאף על פי שהמיר דמו מכל מקום ישראל הוא (דכתיב ויהי ע"י) חטא ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא (טעמיהו מ"ג). כמות פסוק: (כג) ויש אומרים דמומר לח"ל שבתות וכו' עד ולא נדחיא. ואם חלמך הוא כתב רבינו צורה דעה סימן ז' (י): לכולי עלמא משומד לחלל שנתות ולעצודת אלילים דשמעו פסולה יש לומר דשאי שמיעה דמתענתו לע"ז לעבדה צו והמחלל שנת נמי כופר צעיקר וכע"ז כ"ן וכמשי"ר ולכן פסק דהו ספק קידושין:

חדושי הגהות

מד [א] דך וכתב הרמב"ם ע"ס הוא ונרץ למחוק והתחלת הדיבור הוא מי שחציו עבד וכו' והכי איתא בפרק השולח (מג.) איבעיא להו מי שחציו עבד וכו' (ב"ס):

הגהות והערות

כאן נעמו נ"ל דהרי יש כמה תנאים ברפ"ב דכריתות (ט ע"א) דסבורים דגם דקשייאתא, קושיא (כט): כב] עיין בספר חשובות רש"י סימן קע"ג:

ב ישראל משומד שקידש קידושו וצריכה ממנו גמ. צפרק החולץ (ינמות מו:) מניא טבל ועלה הרי הוא כישאל ודמרינן למאי הלכתא דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל ישראל משומד הוא וקידושו קידושין והכי אמרינן נמי צפרק עד כמה (נכויות ל:)

וכתב העיטור (אות ק) קידושין המלק השני עם ע"א) דמדקאמר קידושו קידושין ולא קאמר חוששין ש"מ דלחוריימא מפסי קידושין וכן הם דברי הרמב"ם שכתב בפ"ד (מאשמות הט"ו) הרי אלו קידושין גמורים: וכו"ש ויש אומרים דמשומד לח"ל שבת בפרהסיא ולעבוד ע"ז דינו כגוי גמור ואין קידושו קידושין. צעל העיטור (סס) הביא סערא זו וכתב עליה ומסתברא דקיי"ל גויס שנתן לארץ לאו עובדי ע"ז הם (חולין ג:.) האילינא אינו משומד לע"ז ומחלל שנתות צפרהסיא לימא אלא צעודת קרקעות כאן וקידושו קידושין וגירושו גירושו וצט"ר רש"י כב] כתב דאפילו משומד לע"ז ולחלל שנתות קידושו קידושין וכן דעה הרמב"ם בפ"ד (סס). וכתב הרב המגיד בפ"ד מן הסוגיא שפ"ק דינמות (טו:) ג"ל שאפילו זרעו שהוליד משנשתמד אם קידש אותו זרע ישראלית קידושו קידושין ודוקא שהולידו מישראלית ואפילו משומדת אבל הולידו מן הגויה אין חוששין להם שהרי אפילו ישראל גמור הביא על הגויה והוליד ממנה בן אינו קרוי בנו אלא בנה וזה ברור עכ"ל (ב). ישראל משומד שיש לו בת קטנה או נערה אם יכול אביה לקבל קידושיה או גיטה בתשובת מיימוני שצטוף ספר נשים (סי' יח):

י וכותי הוה עובדא ואצרכיה גימא רב יהודאי ומר רב שמואל ריש ב"ה. בספר העיטור (סס) ואע"ג דאמרינן בפ"ק דחולין (ו:) דעשאו כגויס גמורים לכל דבריהם משמע להני רבנא דהיינו דוקא לענין שלא נסמך עליהם באיסור והיתר אבל להפקיע קידושיהם לא:

יא וכתב הרמב"ם מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש ישראלית הוה קידושי ספק וצריכה גמ. בפ"ד (מאשמות הי"ז) והיא צפרק השולח (גיטין מג.) צעיא דלא איפשיטא:

יב כתב הרמב"ם המקדש מי שחציה שפחה וחציה בת חורין אינה מקודשת קידושין גמורין עד שתסתחרר וכיון שנשתחררה גמרו קידושיה כקידושי קטנה שגדלה ואינו נרץ לקדשה אחרים כל אחד וקידשה אחר שנשתחררה ה"ו ספק קידושין לשניהם עכ"ל הרמב"ם בפ"ד (הט"ז) ורבינו כתב בקיצור ודינים אלו אימנהו נהשולח (גיטין מג.) דגרסינן התם דרש רבה בר רב הונא כשם

כ. כשמואל דמסקפא ליה, יבמות דף ע"ב ע"ג:
 ע. סם [נמיס פ"ד מהלכות אבות ט"ו] ממסכה לקידושין [פ"ו ע"ג]:
 פ. פשוט בגמרא יבמות דף מ"ה ע"ה וע"ג:
 5. [סם] [נמיס פ"ד מהלכות אבות ט"ו] מגרייתא יבמות דף מ"ו ע"ב:
 ק. הרב הגולה סם [פ"ד מהלכות אבות ט"ו]:

הנהגות רע"א
 מד [א] [סעיף ט'] קדושין גמורים.
 כ"ג. עין גט פשוט סימן קכ"ג סעיף [קטן] ז':

הנהגות מעשה נסים

- [1] כמו שכתב ברישא.
- [2] ואם כן צריך ביאור למה לא כתב ופי קדושין גמורים. ועין ב"ש ס"ק י"ב.
- [3] יש חשש שיונה עם נשים. ובכ"ז מהר"ק ס"ק י"א כתב, מכל מקום סתמא נשים באים עליה. משמע מרביו דאם לא היו גוים אלא ישראלים לא היו קדושין. ואי אפשר לומר כן, דהא אם יזנה עם ישראל כל שכן דרבין הוא ישראל, ואף שמישראל הוא נמור בין שהיא אשת איש [מה שאין כן אם בו בא עליה אינו נמור אף שהיא אשת איש בכתוב סימן ד' ס"ט]. מכל מקום מפור שקדוש קדושין, קדושין, כרמב"א בפ"ק ז', וז"ל.
- [4] ר"ל, באותו שמבאר בגמרא שיצאו לזירות ותיכנסו נש שחרור, מיהו מסתמא מידו כמות דביצה נש שחרור רק מדרבנן, אבל באופן דצריכה נש שחרור מן התורה, אין הקדושין תופסין, דהרי הוא כשפתה. עין נשין מ' ע"א תוספות ד"ה אות, וקדושין כ"ד ע"ב תוספות ד"ה הואל [5] ר"ל, שחתנה כתי.

[6] במדברי יבמות סימן ל"ט כתב בדין זה 'קידושין קדושין', משמע קדושין גמורים, וכעין מה שכתוב כאן בש"ע תחילת הסעיף. עין ח"מ ס"ק י' וב"ש ס"ק י"ב [7] יסוד דין זה שרין ישראל משומר הוא כגוי נמור אף לקולא כתב במאורי סוף פ"ק דיבמות דהוא מנה שמזרין שם יו"ע"א, ועשאוה לעשרה השבטים שנמנעו בגוים כגוים גמורים, מקרא דכתיב בה' בגדו כי גוים וים ילדו והטעם ה' וז' ועין בגליון התוס' לאו"ח סימן ל"ט שחרש שש

מקופקים אי ללא אחא וקדושין תופסים בה, או לא תהיה היינו דלזין בה הויה וקדושין אין תופסין בה. ש"ס [נבמות ז"ב ע"ג]: **יב ואפילו זרעו.** משמע דקאלי על מה שכתב [תמילת הסעיף] קדושין גמורים הם. וכן מסתבר, לזין דמשומדת דינה כישראלית, [ד'ף] על פי שטתא ישראלית היא [מנהגין מ"ד ע"ה], אם כן הולך ממנה הוא ישראל ודינו למשומדת. [א] אפילו אם היא פרושה ציורתא, מכל מקום הוי כגוי הצ"ח על הישראלית והולך כמותה [כדלעיל סימן ד' סעיף], וכן כמותו בחלקת ממחוקק [ס"ק ז']. וכן גר שחזר לטורו וקידש, קדושין גמורין הן, כמו שכתוב צורה דעה סימן קכ"ח [ס"י]:

(א) חוץ מיבמה שנתקדשה לזר. עין לקמן סימן קנ"ט [ס"ה וצ"ח] ריש הסימן: (י) ואפילו זרעו שהוליד משהשתמד וכו' קדושין קדושין. אין לפרש ללא כתב קדושין גמורין [א] למסתמא אשת המשומדת פרושה היא, ואפילו ציורתא אם היא פרושה ציורת חוששין לנניה שמא אינם של צעלה, וגם כאלו חוששין שמא לאו זרעו הוא, למכל מקום ולדה כמותה אף אם לא עליה גוי או עבד וכמו שכתב אחרי זה בהג"ה [א]. ומכל מקום יש קצת לדקדק למה כתב דין זה אפילו זרעו שהוליד, דלזין הזרע ישראל מלידו רק מכה האם: משומדת, אבל אם הולידו מן הגויה דינו כגוי, אפילו היה המוליד ישראל שאינו משומד. (יח) אכל ישראל משומדת שיש לה זרע עם הגוי שקידש קדושין קדושין (מרכזי סוף המולך יבמות סימן ל"ט):

ערך לחם

[סעיף ח'] המקדש מחוסרת גט שחרור מקודשת מן המורה [א]: [סעיף ט'] גוי שזא על ישראל ועמד הן צניות [א] וקדש אשה, חוששין לקדושתא [א]. כן נראה מסוגיית התלמוד קידושין דף ס"ח [ע"ג] ויבמות סוף פרק קמח"ו [ע"ג]. ועין לעיל סימן ד' על דין י"ט:

פתחי תשובה

בשבת משום חובל, המקדש בתולה כביאה בשבת לא תהיה מקדשה, אין כל זה אלא דברי תימה, ואין חילוק בין קידושין כסף ושטר לקידושין ביאה בשום דבר. ואי עביד לא מהני לא שייך כאן, דהרי השוחט בשבת וביום כפור שהיטתו כשיירה [חולין י"ד ע"א] ולא אמרינן אי עביד לא מהני, והטעם כמו שכתב הש"ך בחושן משפט סימן ר"ח [פ"ק ב] דלא אמרינן אי עביד לא מהני אלא במעשה שאי אפשר לעשותו בהיתר כלל כו', ומעתה גם אם קידש חיביי לאוין, גוף הקדושין היה יכול להיות בהיתר, שיקדש בכסף ושטר, אלא שהוא עשה באיסור, ולכן הקדושין קיימים [חוץ מזה יש לומר עוד לפי מה שכתב הנודע ביהודה עצמו [במהורה הניח] בסימן קכ"ט בהיתר הז' שם דבקדושין גלי קרא דמועיל אפילו עביד נגד מה דאזהיר רחמנא, דהרי בהן גדול שקידש אלמנה כו' והוא הדין בכל אזהרות כו', ע"ש, ויובא לקמן סימן קל"ד ס"ק ו'. ועוד יש לומר לפי מה שכתב בתשובת רבינו עקיבא איגרי סימן קע"ד, הובא בפתחי תשובה לזירה דעה סימן רס"ו סק"א דלא אמרינן דלא מהני אלא היכא דבביטול המעשה תבטל העבירה כו', ע"ש, וכאן אף אי נימא דלא מהני והקידושין בטלים, מכל מקום לא תבטל העבירה דבעילת חיביי לאוין, ודבר זה תליא במחלוקת שבין הרמב"ם והראב"ד בפרק ט"ז מהלכות איסורי ביאה [ה"ב] בכל חיביי לאוין אי לוקין בביאה בלא קדושין, ע"ש, ודו"ק. יש לעיין בתשובת מהר"ט [ה"א סימן ס"ט] דכמדומה שגם הוא ז"ל העיר בזה דהמקדש חיביי לאוין כביאה לא יהיו תופסין הקדושין, ודחי לה מחמת סברא הנ"ל דלא יתקן האיסור, וכעת אינו עמדין. ושם בהגה מבין המחבר כתב עוד ראייה לזה מגמרא דכתובות דף ע"ד [ע"א], דאמרינן שם אף דקדושי ביאה ליתא על ידי שליח, אפילו הכי איתא בתנאי הואיל ואיתקיש הייות להדרי. אם כן גם לענין קדושי חיביי לאוין, כיון שתפסי בקידושי כסף ושטר ממילא תפסי גם בביאה, כיון דאיתקיש הייות להדרי אין לחלק בהם בשום אופן, ע"ש. ועיין בשער המלך פ"י מהלכות אישות בקונטרס חופת חתנים סעיף ט', שכתב גם כן בפשטות דיראי מה דקיימא לן דקידושין תופסין בחיביי לאוין, אפילו בקידושי ביאה דהוה לה ביאת איסור, אפילו הכי תופסין, והביא על זה כמה ראיות. וכתב גם כן דלא תקשה מדברי הר"ן פרק קמא דקדושין [ה' ע"ב מופי הר"ף ד"ה גרסין] [הובא בבית שמואל סימן נ"ה סק"ג ובסימן ס"א סק"ב] במה שכתב דביאת איסור אינו בדין שתקנה, דלא כתב כן הר"ן ז"ל אלא לענין ליורשה תכאי במציאתה ובמעשה ידיה משום שלא יהא חוטא נשכר, ע"ש. ועיין עוד בספר צלעות הבית [בסוף ספר בית מאיר על אבן העזר] סימן ד' מענין זה: (ט) ישראל משומד שקידש. עיין תשובת נודע ביהודה תנינא [נאן הוה] סימן [קס"ב] [פ'ן] אודות מקרה בלתי טהור שאירע בקהילה אחת במדינת ישמעאל שבא שם נער אחד בחזקת שהוא יהודי פנוי ודיבר שם על לב אלמנה אחת שתנשא לו, ואחר שישב שם שלשה שבועות נשאת לו בחופה וקדושין, ואחר הנישואין לקח את הכל מידה וברת לו, ועתה נודע הדבר שהוא משומד זה כמה שנים והאשה העלובה תהיה מוכרחת להשאר עגונה כל ימיה. והנה רב אחד רצה לצרד היחר קצת לבטל הקידושין מתחילתו, והוא ז"ל השיב לו שיתקע הדבר, והס וחייליה להחירי האשה. לא מבעיא בנידון דידן שבא לפנינו מתנהג בהיות שלשה שבועות וקידש אשה בחזקת יהודי דכולי עלמא מודו דהיישנין שמה אהרר תשובה, ומה שחזר אחר כך לסורו אין ראייה שהיה למפרע בשעת קידושין כן, אלא אפילו במשומד שהוא משומד לפניו לית דחש להיש אומרים שהביאה הבי"י [ד"ה ומ"ש] ויש אומרים [בשם בעל העיטור [אות ק'] קדושין החליק השני. דף ע"ה ע"א], והלכה רווחת משומד שקידש קדושין קדושין. וכן כתב הכנסת הגדולה [הנהגות הטור ס"י י"ב], דאפילו החולק ביבום [בסימן קנ"ז ס"ד] מודה שקידושין קדושין. ומה שכתב הרב השואל דאפשר לומר דבכהאי גוונא שהיא לא ידעה שהוא משומד אדעתא דהכי לא קידשה נפשה כדפר"ך בפרק הגזול [בכא קמא] [ק"ו] [ק"ו] [ע"ב]

(ו) חוץ מיבמה כו'. כמו שאמר אמימר שם [נבמות ז"ב ע"ג]: (ז) ישראל משומד כו'. יבמות מ"ו ב', בכורות ל"ד ב': (י) ואפילו כו' ודוקא כו'. סוף פרק א' דיבמות [ט"ז ע"ג], אמר

ביאור הנ"א

והו שכתב ואפילו היה כו', וכמו שכתוב שם במתניתין (כ"ד) [כ"ב] א' ובמתניתין דקדושין ס"ו ב' הנ"ל [ס"ק י"ד]: (ח) אבל ישראלית כו'. גמרא דיבמות י"ז ע"א הנ"ל [ס"ק י"ז], והאיכא

(א) חוץ מיבמה שנתקדשה לזר. עין לקמן סימן קנ"ט [ס"ה וצ"ח] ריש הסימן: (י) ואפילו זרעו שהוליד משהשתמד וכו' קדושין קדושין. אין לפרש ללא כתב קדושין גמורין [א] למסתמא אשת המשומדת פרושה היא, ואפילו ציורתא אם היא פרושה ציורת חוששין לנניה שמא אינם של צעלה, וגם כאלו חוששין שמא לאו זרעו הוא, למכל מקום ולדה כמותה אף אם לא עליה גוי או עבד וכמו שכתב אחרי זה בהג"ה [א]. ומכל מקום יש קצת לדקדק למה כתב דין זה אפילו זרעו שהוליד, דלזין הזרע ישראל מלידו רק מכה האם: משומדת, אבל אם הולידו מן הגויה דינו כגוי, אפילו היה המוליד ישראל שאינו משומד. (יח) אכל ישראל משומדת שיש לה זרע עם הגוי שקידש קדושין קדושין (מרכזי סוף המולך יבמות סימן ל"ט):

ערך לחם

[סעיף ח'] המקדש מחוסרת גט שחרור מקודשת מן המורה [א]: [סעיף ט'] גוי שזא על ישראל ועמד הן צניות [א] וקדש אשה, חוששין לקדושתא [א]. כן נראה מסוגיית התלמוד קידושין דף ס"ח [ע"ג] ויבמות סוף פרק קמח"ו [ע"ג]. ועין לעיל סימן ד' על דין י"ט:

באר היטב

(ו) שקידש. והוא הדין גר שחזר לטורו וקידש, קדושין גמורין הם כמו שכתוב צורה דעה סימן קכ"ח. ומה ה"לל. והוא הדין המקדש למשומדת מפסגין קדושין. הר"ם איסרללן [נ"ח ה"מ] סימן ס"ב. מי שקידש ס"ב מי שצריכ שיהיה יהודי ואחר כך נתגלה שהשתמד וזכר נמשכה אף לא משוכה שלימה, עיין בכתבי מהר"ר ישראל [מנוחה ה"טן פסקין] סימן קל"ח. האנוסים שנצטרקו"א אין חוששין שמא אלו מגויה, סל האנוסים נזהרין להסתכן בגוים, ולא חיישין למיעוטא, דכל דפריש מנוכח פריש. הר"ם ח"ב [מס עמוקס] סימן [ל"ח] [ל"ט], הר"י זי רב סימן ל"ט: (ז) גמורים. מהר"י מינן סימן י"ב כתב דלא מפסי קדושין אלא מדרכנין [א], וכן כתב רש"י [א] מלך אבן העזר סימן י'. עיין נקמ הגדולה [הנהגות ז"י ס"ק ז': ח] ישראלית. אפילו זרע וזרעו עד כמה זרועות. הר"ם ח"א סימן מ"ו. ודוקא צמי שנשמד לנאסו כאלוסיין אשר נספדו, אכל במשומד לרזונו גלי שוס אונס, רק ענעו הרע וזרע לבו השאפו לכפור צעיקה, זרעו של האמה הורמו ולידמו בקדושה דינו כגוי ואין קדושין קדושין. הר"ם ח"א סימן מ"ז בשם מהר"י כן חניב. והוא שם בסימן מ"ח מלך עליו וסודר דלפילו אם נשמד לרזונו גויה הורמן ולידמן בקדושה קריין טה. והרש"ם מלך אבן העזר סימן י"ד הסכים לדברי מהר"י כן חניב. וכתב נקמ הגדולה [הנהגות ז"י ס"ק ז'] דלפילו לדעת הר"ם היינו דוקא גויה, אכל גוי צמי סימן מ"ה [עין ח"א סימן ט"ז וי"ט] וכו"ל די עוונן [ש"מ] למס רב] סימן [ו'] [ה']:

והו שכתב ואפילו היה כו', וכמו שכתוב שם במתניתין (כ"ד) [כ"ב] א' ובמתניתין דקדושין ס"ו ב' הנ"ל [ס"ק י"ד]: (ח) אבל ישראלית כו'. גמרא דיבמות י"ז ע"א הנ"ל [ס"ק י"ז], והאיכא

מכון (א) פ"ג

ולג מהר"ר דוד יצ"ו:

אתה שואל בדבר
בן תורה ויחסן רק
שם אבי הכתולה:
כי להשיב בענינים
בתלמוד ובפוסקים
דע תלמידי החביב
לכך לזכרון הכלל
ד רשות לומר דבר
ויד מרבי התלמוד
שאנו מוצאים אחד
ז בלי ספק שכתב
ימים אנו למשכנוי
שעה או למשפחה
וכיוצא בזה אנו
עלו דברים שכמעט
א ישא כת אחותו
שלא ישא אב וכנו
זי בנות של אבא
שני אחיות ובגמרא
זוג אחיות כהנות,
ז ולמר עוקבא בר
היה החסיד מצוה
לדברי תלמוד והיה
ל:א

ואחריו צוה לדורו
לא יציליו בווגנים
וא על הכלל ודברי
ד אמנא שבלאיה
ל ואפי' לזרעו של
חסיד דבר רק על
שעת המילה אבל
שכיוצא בזה שרז"ל
בפסחים ק"ח ע"ב
ינו מצטרף, כן אני
זן ולברכה מצטרף
אביה כשם העצם
וצטרף לטובה והרי
ז ששם אביה כשם
אינו מצטרף לרעה
ש ולברכה ניתן שם
ז מסתברא שכונת
ז לא חמיר צוואת
ז ולא נעשה מתים

כחיים לענין יבום מק"ו וכו' עד דרכיה דרכי נועם וגר'
ועיין בדף י"ז ע"ב בתוס' ד"ה אשת אחיו שלא היה
בעולמו וכו' ומעתה אני אומר כיוצא בזה בצוואת החסיד
היום יקח איש אשה ולמחר יחלה וישתנה שמו לשם חמיו
ויגרש בזה אשתו או יחוש כל ימיו לסכנה ואין זה דרכי
נועם ולא נתיב שלום הא ודאי שלא היתה כוונת החסיד
אלא על שם העצם שהוא שם עריסה ולא על שם
המתחדש. ומלבד כל זה לפי מכתבך רוצה חותנך להתחתן
עם צורבא מרבנן ושומר מצוה הוא. ותמהני על רוב העולם
שלתח בתם לעם הארץ הוא פשוט אצלם ואין חושש
להמנע והוא נגד דברי חז"ל שאמרו כאילו כופתה ומניחה
לפני ארי ולהתחתן עם צורבא מרבנן ששמו כשמו הם
שואלים ולא תהא תורה שלימה שלנו כצוואה בעלמא. ולכן
לדעתי יגמור חותנך השידוך הזה ויעשה מעשיו לשם
שמים. ^ב

דברי רבך הד"ש:

סימן פ

תשובה לכבוד אהובי הרב המופלג האלוף כבוד מהר"ר שמואל נר"ו
אב"ד ומ"ן בק"ק אסאר:

מכתבו קבלתי. ועל דברי תורה בא כמעשה מקרה בלתי
טהור שאירע בקהלתו שבא שמה נער מווערבוי
בשמו שלמה בחזקת שהוא יהודי. פנוי ורבר שם על לב
אלמנה אחת שתנשא לו ואחר שישב שם שלשה שבועות
נשאת לו בחופה וקידושין ואחר הנשואין לקח את הכל
מיהה וברת לו ועתה נודע הדבר שהוא מומר זה כמה שנים
ויש לו אשה נכרית בווערבוי ואשה העלובה שנשאת לו
תהיה מוכרתת להשאר עגונה כל ימיה אם לא ימצא לה
חרופה לבטל הקידושין מתחלתן ולאחזו ברעת הי"א שהביא
הכ"י בסי' מ"ד בשם בעהע"ט שמומר אין קידושיו קידושין,
והביא מעלתו גם שאר סברות שי"ל בנדון זה לקולא:
הנה אני אומר ישתקע הדבר וחי' להתיר האשה ואיפכא
אני אומר שאפי' לדעת הי"א שם כבעהע"ט שמומר
אין קידושיו קידושין ולא חייש שמא הרהר בתשובה היינו
במומר שהוא מומר לפנינו ואינו מחזיק בדת יהודית וגם
בשעת הקידושין אומר בפומבי שהוא מומר ובוה סוכר
הי"א שם דלא חיישינן שמא ברגע זו בשעת קידושין הרהר
בתשובה דמחי תיתי לומר כן והרי זה דומה ממש למה
שמבואר בסי' מ"ג בסופו בהג"ה דהמקדש בפסולי עדות
יש מקילין דלא אמרינן חיישינן שמא הרהרו בתשובה וכתב
הח"מ בס"ק י"ד שאין כאן מחלוקת כלל ובמומר שלא
נראו בו סימני טהרה ולא חזר גם לבסוף בתשובה בזה כ"ע

מודו דלא חיישינן שמא הרהר בתשובה, אבל במומר שחזר
בסוף בתשובה אמרינן הוכיח סופו על תחילתו וחיישינן
שמא כבר הרהר בתשובה וע"ש בב"ש ס"ק כ"ב שאין זה
דומה למקדש שאמר על מנת שאני צדיק גמור שאפי' הוא
רשע גמור חיישינן שמא הרהר בתשובה דשאני התם שמה
שאמר ע"מ שאני צדיק יש וגלים לדבר ע"ש בב"ש. וא"כ
בנדון דידן שבא לפנינו מתנהג ביהדות שלשה שבועות
וקידש אשה בחזקת יהודי אין לך רגלים לדבר יותר מזה
וכולי עלמא מודו דחיישינן שמא הרהר בתשובה ומה
שחזר אח"כ לסורו אין ראייה שהיה למפרע בשעת קידושין
מומר ועוד ראייה ממה שאיתא ביו"ד סי' קי"ט סעיף י"א
מומר שבעיר אחת מאמין בעכו"ם בפני נכרים ובעיר אחרת
נכנס בבית ישראל ואומר שהוא יהודי אינו עושה יי"ג
יע"ש בש"ך ובט"ז, והפרי תואר שכתב דוקא שאין לו שום
הנאה במה שאמר שהוא יהודי וכו' ע"ש דבריו אינם
מוכרחים ואפי' לדבריו היינו לסמוך על זה לקולא שיהיה
מגעו ביין מותר אבל להחמיר ודאי חיישינן שמה שהחזיק
עצמו ביהודי היה כלב שלם, באופן שבנדון שלפנינו אין
כאן שום סכרא לבטל הקידושין. אלא אפי' במומר שהוא
מומר לפנינו ומחזיק עצמו בפני כל למומר וקידש אשה
ג"כ לית דחש להך י"א שהביא בעהע"ט והלכה רווחת
בישראל מומר שקידש קידושיו קידושין כפשטא דגמרא
ביבמות מ"ד ע"ב טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו
ואי הדר ביה ומקדש בת ישראל ישראל מומר קרינן ביה
וקידושיו קידושין וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מאישות ה"ל
ט"ו מומר שקידש אע"פ שהוא עובר עכו"ם ברצון הרי אלו
קידושין גמורין וצריכה גט ממנו וכן הכריע בטור בסי'
מ"ד ודחה דברי הי"א שבבבלי העיטור וכן פסק בש"ע סי'
מ"ד סעיף ט' בלא שום חולק ואף שבסי' קנ"ז סעיף ד'
הביא דעת י"א שאינו זוקק ליבום כאן בקידושין לא הביא
שום חולק וכן כתב בכה"ג כאן סי' מ"ד ושם בסי' קנ"ז
דאפי' החולק ביבום מודה שקידושיו קידושין:
ומה שכתב מעלתו דעכשיו שאומרים בשעת קידושין כדת
משה וישראל גם בעל העיטור מודה דאין קידושיו
קידושין באשר שזה שלא כדת כדאיתא בש"ג פ' החולץ
דקנאין פוגעין בה וג"כ בהגהת מרדכי פ' החולץ דאסורה
היא לו ע"כ דברי מעלתו. ואין אלו אלא דברי תימה ואטו
בזמן כבעהע"ט לא היו אומרים בשעת קידושין כדת משה
וישראל, ועוד מה לי באמירתו ואטו אם לא אמר בפירוש
כדת משה וישראל אינו מקדש כדת משה וישראל וכבר
אמרו כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפי"ה ח"ל תפסי
בהו קידושין ועוד אין הם הקידושין נגד דת משה וישראל
הלא אפי' האוסרים ביאת מומר הבעילה היא באיסור אבל
בקידושין אין כאן איסור לשום דעה: ^א

הנהגות הנאונים

[ב] בדבר צוואת רבינו יהודה החסיד ולא יהיו שם החתן והחתן שוים. ובמס' סוטה (דף י') מובא שמואל סכא דהוא חמה דרבי שמואל בר אמי ע"ש
משמע שבימי התלמוד לא הקפידו ע"ז כלל. והגאון ר' חיים יוסף דוד אזולאי בפירושו לספר חסידים (סי' תע"ז) הביא סתירות מהש"ס נגד צוואת ר'
יהודה החסיד ומדברי רבינו לא העיר כלום אף שהיו למראה עיניו כנראה שמביא זכרו במערכתו. ומה שהביא רבינו פה להראות מן הנמצא בתלמוד
שמונים זוג אחים נשאו שמונים זוג אחיות נגד צוואת רי"ה שאין לבי אחים לקחת שתי אחיות. הנה לדעתי היא הנהגות ומשם אולי יצא לו דבר זה
לצוות לא אך לבניו כי אם לדורות מדמטיק שם בודק כו'. ותמוה על רבינו ו"ל וצ"ע. (שערי ציון)
[א] הנה חוס' פ' השולח כתבו ולכן אומרים כדת משה וישראל, וא"כ אפשר דאם בכיין לא אמרו גלי אדעתי דאינה מקדש אדעתי דרבנן. (הגהות ר'
חזקיה מיכל פלוט)

ומ"ש עוד מעלתו ז"ל ואחר אחרון אני בא דאפשר לומר
 דבכה"ג שהיא לא ירעה שהוא מומר אדעתא דהכי
 לא קידשה נפשה כדפריך בפי הגדול ק"ו ע"ב וכו' והאריך
 מעלתו בזה: ב) והנה אדרכתן מלתא שונשאלתי זה שנים
 רבות מתלמידי הרב המופלג מוהר"ר שמואל כ"ץ
 קאסטויהארי במעשה שאירע באשה שבאה והחזיקה עצמה
 בחזקת אלמנה ונשאת לכהן ושוב כאשר נודע בעדים שהיא
 אשה גרושה ברת הכהן ושילם לה כגמולה והניחה עגונה
 ושוב מת הכהן ולו היה אח זקן ולא נודע היכן הוא. ורצה
 תלמידי הנ"ל לומר שאין לך מום גדול מזה שכנסה בחזקת
 אלמנה ונמצא שהיא גרושה ואסורה מן התורה. ואני
 השבתי לו אז אם כתורת מום באת להורות אין הגדון דומה
 דהרי כתב הר"ן במס' כתובות ק' ע"ב לחלק מדוע ביהיה
 בה מומין אין לה לא כתובה ולא תוספת ובחייבי לאוין
 ולא הכיר בה יש להן תוספת משום דמומין וכן נדרים אין
 אדם מתפייס בהן וחזקה הוא שאינו מתפייס והיה לה
 להודיעו אבל חייבי לאוין היתה סבורה שיערב עליו המקח
 אפי' באיסור ויתפייס וסמכה על זה שלא להודיעו ע"ש
 בהר"ן. הרי שאין לדמות איסור למומין ולענין קידושין אם
 לא הכיר בה לפי פשטן של דברים קידושין חיילי שהרי
 אינלגו אמוראי במס' כתובות ק"א ע"ב בחייבי לאוין ולא
 הכיר בה אם יש לָה כתובה וע"כ לא פליגי אלא לענין
 כתובה אבל עכ"פ כ"ע מורו וקידושין חיילי שאם לא הו
 חיילי הקידושין א"כ אינה אשתו וכתובה מהיכן יש לה
 וכדדייק ברף ע"ג ע"א כתובה הוא דלא בעי הא גיטא בעי.
 ואמנם יש לדחות דכתובה חכמים קנסוהו לדידיה ועיין
 בריש יבמות בתוס' בד"ה אן. שנמצא איילונית ואמנם
 מדברי רש"י ביבמות דף פ"ה ע"ב בד"ה קנסו אותו כתובה
 כלומר לא קנסוהו משאר כל הנשים וכו' משמע דלא קנסו
 את הבעל ליתן כתובה בתורת קנס אלא כיון שלא קנסו
 אותה ממילא היא כשאר כל הנשים וממילא יש לה כתובה
 כשאר נשים א"כ שפיר מוכח שעכ"פ היא אשתו וא"כ לרב
 הונא דאמר יש לה כתובה מוכח דחיילו הקידושין ורב
 יהודה לא אשכחן דפליגי אלא לענין כתובה אבל לענין
 קידושין לא מצינו דפליגי. כ"ז כתבתי אז לתלמידי הנ"ל
 (עיין לעיל סי' נ) וכן משמע מדברי ר"ה שם כתובות ק"א
 ע"ב דאמר אלמנה אשה גמורה בין הכיר בה ובין לא הכיר
 בה יש לה כתובה ומדאמר אשה גמורה מכלל דבעיא גיטא
 דאל"כ איך היא אשה גמורה:

ואמנם עכשיו נתתי לבי לדברי רבינו הגדול הרמב"ם
 והרגשתי בדקדוק לשונו פ' כ"ד מהל' אישות
 הנושא את האיילונית ולא היו לו בנים ולא אשה אחרת
 לפרות ולרבות ממנה אע"פ שכופין אותו להוציא וכו', הל'
 ב' אבל הנושא אשה ולא הכיר בה ונמצאת איילונית או
 מחייבי לאוין וכן הנושא שניה בין הכיר בה ובין לא הכיר
 בה וכו' וכשכופין אותו ומפרישין ביניהם וכו'. הל' ד' אבל
 אם נשא אחת מח"ל והכיר בה או מחייבי עשה בין הכיר
 בה ובין לא הכיר בה וכו' וכשכופין אותו להוציא וכו'. ויש
 לדקדק בלשונו שבהל' ב' כתב וכשכופין אותו ומפרישין

ביניהם וכהל' ד' כתב וכשכופין אותו להוציא והדבר צריך
 טעם למה בהל' ב' כתב לשון הפרשה שמפרישין ביניהם
 משמע שאין כאן גט רק הפרשה ובהל' ד' כתב שכופין
 להוציא שהיינו שיוציא כגט וכן בהל' א' כתב שכופין אותו
 להוציא.

וגר"א דבנשא איילונית והכיר בה שודאי חיילו הקידושין
 לכן צריך להוציא כגט כיון דלא קיים פ"ו ואין לו
 אשה אחרת ולא סגי בהפרשה דכל זמן דאגידא ביה אפשר
 דלא יהבי ליה אחריתי ולכן צריך עכ"פ או ליקת מיד אשה
 אחרת או להוציא זו כגט ואז ממילא ישא אחרת ועיין בס'י
 קנ"ד סעיף י"ד ובכ"ש ס"ק כ"ג וכן הוא ברמב"ם פט"ו
 מאישות הל' ז' דאפי' אומר הריני שוכן עמה בעדים ולא
 אחייתר עמה לא מהני וכופין אותו להוציא ובהל' ב'
 דמיירי באיילונית וח"ל ולא הכיר בה בוו הקידושין הם
 קידושי טעות ולא שייך יוציא שהרי אינה צריכה גט אבל
 כופין ומפרישין ביניהם שהרי היא אסורה לו ואף שחישב
 ג"כ שניות שהכיר בה וזו בודאי חיילו הקידושין שהרי
 הכיר בה מ"מ משום חייבי לאוין דלא הכיר בה דלא שייך
 בה לשון יוציא וקאמר מפרישין דשייך בכלוהו שהרי אותן
 שמוציא כגט גם זה הפרשה הוא ביניהם ואין לומר
 דלעולם דגם ח"ל שלא הכיר בה ג"כ צריכה גט ומה
 דקאמר הרמב"ם מפרישין הוא משום איילונית שלא הכיר
 דנקט בתחלת הכבא וס"ל להרמב"ם כדעת התוס' והרא"ש
 והוא דעת הי"א בס'י מ"ד סעיף ד' דאיילונית גרע משאר
 מומין ואפי' מדרבנן אינה צריכה גט דא"כ למה כופין
 להפריש ומה איסור יש באיילונית ובפרט דלא נקט בכבא
 שאין לו אשה ובנים ואפי' אם היה מיירי באין לו אשה
 ובנים אכתי אמאי צריך הפרשה כיון דלא חיילו קידושין
 לא שייך דאגידא ביה ולא יהבי ליה אחריתי אי' דמפרישין
 דנקט הרמב"ם הוא משום ח"ל שלא הכיר בה שא"צ גט
 רק הפרשה ובהל' ד' דמיירי בח"ל שהכיר בה דודאי חיילו
 הקידושין נקט כופין להוציא שצריכה גיטא. זהו שעלה על
 רעיוני בהשקפה ראשונה בדברי רבינו הגדול, והדונא כי
 דהרי נקט בהל' ד' חייבי עשה בין הכיר בה ובין לא הכיר
 בה והיא גופה קשיא דבלא הכיר בה למה תהיה צריכה גט
 ומה בין ח"ע לח"ל ואידי ואידי אסורה לו מן התורה ואי
 אפשר לקיימה ואם ח"ל חשיב קידושי טעות כיון שאסורה
 לו גם ח"ע קידושי טעות המה שהרי אין זה קנס דנימא
 לחלק בין ח"ע שהאיסור קיל בעיניה וקנסו אותה שהרי
 ביטול הקידושין אינו משום קנס:

ולכ"ן נלע"ד איפכא שכיון שמוכח מדברי רבינו הגדול
 דח"ע אף שאסורה מן התורה אפ"ה חיילו הקידושין
 אפי' לא הכיר בה ממילא דגם בח"ל ס"ל כן והוא דנקט
 בהל' ב' לשון מפרישין הוא משום איילונית ורבינו לשיטתו
 בפ"א הל' ד' דאשה בלא קידושין אסורה מן התורה ולא
 הותרה פילגש להדיוט אלא למלך. ומעתה מ"מ אם ס"ל
 לרבינו דאיילונית שלא הכיר בה לא חיילו הקידושין א"כ
 מפרישין ביניהם שלא ישאר עמה בלא קידושין ואם ס"ל
 דחיילו הקידושין מ"מ כיון שאין לה כתובה אסורה בלא

הגהות הגאונים

[ב] נ"ב עיין פסקי מהרא"י סי' קל"ה. (הגהות ר"ד דייטש)

כתובה וצריך להפרישין עד שי
 בדבריו פ"י הל' י"ד וא"כ או
 דחייבי לאוין וחייבי עשה אפי'
 מדצריכין גט. ואין לדחות דהא
 דמיירי כשכופין אותו וא"כ ה
 צריכין לכופו אותו ואיך נימא
 מקח טעות והרי הוא רוצה לקיי
 ב' כתב לשון מפרישין והרי גם
 ומפרישין אלא ודאי דלכך קאמ
 משכחת בלא גט כשאינו צריך
 ושוב נמלך לקיימה ועיין ב"ש ס'
 דבח"ל אפי' כהאי גוונא ג"כ
 ביבמות פ"ה ע"ב בד"ה ולר"ע
 חיילו קידושין לא שייך למקנסי
 גט א"צ ע"ש. וא"כ מוכח מדבר
 ניוזנית דחייבי לאוין שלא הכיר
 חייב ליתן כתובה וכן מוכח מרב
 וברא"ש פרק קמא דיבמות סי'
 התוס' והרא"ש שם לענין איילת
 רב הונא בח"ל שלא הכיר בה:
 דמוכח מדברי ר"ה שחיילו קידו
 רב יהודה עליו לע
באופן שהמוסכם מכל הפוס'
 חיילו הקידושין ואם:
 ביה דבכל דהו ניחא ליה ובא
 מעתה ק"ו באשה דבכל דהו ניו
 לאיסורו וסמא בדיה בכל ו
 בישראלית אפי' למאן דאוסר בי
 בתשובה פשיטא דלא אמרינן
וביון שזה עולה בידנו שעכ'
 קידושין היא גופא טע
 אדעתא דהכי לא קידשה ע"כ צו
 בבי"ק ק"י ע"ב דבמיירי דתלוי
 כן² או כסכרת התה"ד דדוקא
 לשוק אמרינן כן לא באיסור אש
 חלק אהע"ז סי' פ"ח דף פ"ו
 דפסקא
והג"ה יש מקום לומר דבאיש
 דהכי לא קידש משום ו
 שהרי בידו לגרש כשירצה וכן
 משא"כ אשה שאין בידה להתנו
 לאתר שפיר אמרינן אדעתא דהו
 בנזון וידן אין בזה נפקותא שנ
 עצמו ביהודי מסתמא אותו שעו
 שמא חזר בתשובה מ"מ נ"מ בכ
 ח"ו להקל בזה ואין רצוני ל

[א] נ"ב דברי התוס' שם לענין המוס המו
 [א] נ"ב, הכוונה לספר יערות דבש להגא
 [ב] נ"ב, וגם נגד מקרא מלא בחמר והנו
 יולדו תאומים ע"י"ש. (הגהות עין חננד)

א והדבר צריך פרישין ביניהם כח שבכופין שכופין אותו זיילו הקידושין ים פ"ו ואין לו דא ביה אפשר יקח מיד אשה זרת ועיין בס"י ברמב"ם פט"ו זה בעדים ולא ציא ובהל' ב' הקידושין הם גריכה גט אבל ו' ואף שחישיב קידושין שהרי בה דלא שייך זה שהרי אותן זם ואין לומר ריכה גט ומה נית שלא הכיר התוס' והרא"ש ית גרע משאר י' למה כופין לא נקט בבבא באין לו אשה חיילו קידושין א"ו דמפרישין בה שא"צ גט זה דודאי חיילו זהו שעלה על ול' והדרנא בי ובין לא הכיר והיה צריכה גט מן התורה ואי ז כיון שאסורה זה קנס דנימא זו אותה שהרי ז:

כתובה וצריך להפרישן עד שיכתוב לה כתובה וכמבואר בדבריו פ"י הל' יו"ד וא"כ אדרבה מוכח מדברי רבינו דחייבי לאוין וחייבי עשה אפי' לא הכיר חיילו קידושין מדצריכין גט. ואין לדחות דהא דמצריך רבינו גט משום דמיירי כשכופין אותו וא"כ הוא רוצה לקיימה והב"ד צריכין לכופ' אותו ואין נימא שהקידושין בטלין משום מקח טעות והרי הוא רוצה לקיימה דא"כ קשה למה בהל' ב' כתב לשון מפרישין והרי גם שם קאמר וכשכופין אותו ומפרישין אלא ודאי דלכך קאמר ומפרישין משום דעכ"פ משכחת בלא גט כשאינו צריך כפיה או כשכבר הקפיד ושוב נמלך לקיימה ועיין ב"ש ס"י ל"ט ס"ק ב' וא"כ מוכח דב"ה אפי' כהאי גוונא ג"כ צריכה גט ומדברי התוס' ביבמות פ"ה ע"ב בר"ה ולר"ע מבואר בהדיא דאם לא חיילו קידושין לא שייך למקנסיה כתובה כלל כיון דאפי' גט א"צ ע"ש. וא"כ מוכח מדברי רב הונא בשילהי אלמנה ניונית דחייבי לאוין שלא הכיר בה צריכא גט דא"כ למה חייב ליתן כתובה וכן מוכח מדבריהם בריש יבמות ב' ע"ב וברא"ש פרק קמא דיבמות ס"י ג' דלכל הסברות שכתבו התוס' והרא"ש שם לענין איילנות לא שייכי ליישב דברי רב הונא בחי'ל שלא הכיר בה דאמר יש לה כתובה וכיון דמוכח מדברי ר"ה שחיילו קידושין הרי לא מצינו שחולק רב יהודה עליו לענין קידושין.

באופן שהמוסכם מכל הפוסקים דח"ל ולא הכיר בה חיילו הקידושין ואם הדין כן באיש דלא שייך ביה דבכל דהו ניחא ליה ובאיסור שאין לו היתר כלל מעתה ק"ו באשה דבכל דהו ניחא לה ובאיסור שיש היתר לאיסורו וסמא בדיה בכל רגע דהיינו ביאת מומר בישראלית אפי' למאן דאוסר ביאתו הרי סמא בידו לשוב בתשובה פשיטא דלא אמרינן שיוחשב קידושי טעות: **וכיון** שזה עולה בדינו שעכ"פ ח"ל שלא הכיר חיילו קידושין היא גופא טעמא בעי למה לא נימא אדעתא דהכי לא קידשה ע"כ צריך לומר או כסברת התוס' בב"ק ק"י ע"ב דבמידו דתלוי ברעת שניהם לא אמרינן כן² או כסברת התהי"ד דדוקא באיסור לאו דהיינו יבמה לשוק אמרינן כן לא באיסור אשת איש ועיין בחיבורי נ"ב חלק אהע"ז ס"י פ"ח דף פ"ו ע"ב בר"ה ומעתה סימא דפסקא:

והנה יש מקום לומר דבאיש להכי לא אמרינן אדעתא דהכי לא קידש משום דאין לו כל כך הפסד בזה שהרי בידו לגרש כשירצה וכן יש בידו לישא עוד אחרת משא"כ אשה שאין בידה להתגרש ואין בידה להנשא עוד לאחר שפיר אמרינן אדעתא דהכי לא קידשה נפשה והגם בנדון דידן אין בזה נפקותא שכבר כתבתי שכיון שהחזיק עצמו ביהודי מסתמא אותו שעה כשר היה ולכ"ע אמרינן שמא תזר בתשובה מ"מ נ"מ במקום אחר. ומ"מ אומר אני ח"ו להקל בזה ואין רצוני להאריך בדברי פלפול של

מעלתו כי אריכות הפלפול בזה הוא היזק רב וכאשר כתבתי בחיבורי נ"ב שם. וסיומא דפסקא שאשה זו אשת איש היא וכל זמן שלא תשיג גט מהמומר תשב עגונה, והיה זה שלום.

דברי הד"ש.

סימן פא

חשובה להגאון מוה"ר ישעיה ברלין:

על דבר האשה אשר ילדה תאומים לתשעה חדשים מלאים ובעלה בעל אותה ונסע ממנה ובכלות תשעה חדשים ילדה תאומים ולכן הבעל חושש שזינתה מחמת שמצא בספר דרוש שאי אפשר לתאומים להתעבר מביאה אחת.^א הנה הבעל הזה עונו ישא וחושד בכשרה ודברי הדרוש המה הבל הבלים נגד כמה מקומות בש"ס אין מספר כאשר הרגיש גם מעלתו^ב ואדרבה נהפוך הוא שאי אפשר לה להתעבר תאומים בשתי ביאות זו אחר זו שיהיו שניהם בני קיימא כי אם שיהיה אחד סנדל. ומה שהעיד בשם חכמי הטבע שקר העיד ואדרבה המה מסכימים בזה שיכולה להתעבר מביאה אחת ולדות הרבה. והנה הגאון מוה' מאיר פרענקל ז"ל שהיה אב"ד דק"ק זאלקווי וג"כ רופא בחצר המלך עם הרופא מומחה המפורסם ר' שמחה ז"ל בזאלקווי והוא נתן טעם למה נולדו תאומים עם כל שבט שלא חלך טיפה של יעקב בשום ביאה לבטלה עיין בעין יעקב בבבא בתרא באותה אגדה בכללן אתה מוצא שבטים וכו'. ואמנם אין אני תמה על הדרוש שהוא כספרו כי כן דרך הדרשנים באמרם שאין דרוש זה נוגע לדיני תורה לכן משנין לפעמים לפי הצורך להם. ומחוחתי הרבני המופלג הקצין המפורסם מוה"ר אפרים וועהלי רצה ללמוד זכות על הדרוש ההוא שאין כוונתו שצריך שני ביאות רק בשני כחות ולענין שיהיה נחשב אח"כ שלא במקום מצות יבום הכח שני הוא כמו ביאה אחרת. והנני שולח לו העתק מדברתי מחוחתי ואף שכתבתי לו שגם זה שקר אעפ"כ דברי טעם הם:

אגרת הנה הכינותי היום ה' י"ג שבט ובין כך כעת בלילה בא הבן דואר והביא לידי מכתב מרום מעלתו מן ט' דגא מה שהקשה מר על נוסח ברכת אירוסין שאנחנו נוהגים ע"פ כל הפוסקים לחתום בסוף בברוך והלא בכתובות ז' ע"ב אמרו דרבין ורבה אמרו משמיה דרב יהודה ברוך וכו' והתיר לנו את הנשואות ע"י חופה וקידושין ורב אחא מסיים בה משמיה דר"י ברוך אתה ה' מקדש ישראל על ידי חופה וקידושין ואמרו שם מאן דלא חתים מידי דהוה אברכת הפירות ואברכת מצות ומאן דחתים מידי דהוה אקידושא, ועל זה תמה מעלתו איך אנו מכניסין עצמנו בספק ברכה לבטלה והרי קיי"ל בכל מקום ספק ברכות להקל ותמה על כל הפוסקים שלא ירדו כלל

הנהגות הגאונים

[ג] נ"ב דברי התוס' שם לענין המום המחמה אח"כ אבל לענין מום במקח שהיה בשעת המקח שלא היה נודע להלוקח מכלל המקח. (הנהגות רבי"ם)
 [א] נ"ב, הכוונה לספר יערות דבש להגאון ר' יהונתן אייבשיץ חלק א' דרוש ט"ו שהביא כן בשם הטבעיים עיי"ש. (הנהגות עין הנוך)
 [ב] נ"ב, וגם נגד מקרא מלא בחמר והנה תאומים בבטנה (בראשית ל"ה) והרי אלטר מברעוניק הורני מספר חסידים סימן קט"ו שכתב דגם מטפה אחת יולדו תאומים עיי"ש. (הנהגות עין הנוך)

תשובה קעג

[בדין שרוב המקור]

76 רב שלומים לתלמידי האברך השגון המופלג כמוהו בערל נ"י בנן של קדושים.

נהגותיו מנועם אמרותיך אבל אין זה מדרכי לבנות דינים והוראות על המצאות מחודשות שזה הוא טוב לחדד התלמידים, ולהורות נתן לילך בעקבי אבותינו הראשונים ולמעט בחידושא עדיף.

ומ"ש נב"י (יור"ד מהדור"ק סי' נח) שרופאי' שלו אמרו שאין המקור נשתרבו, בואו וגסמוך על הרופא מומחה וגאון עולם וחסיד בעל תשו' דבר שמואל (בסי' פו) מהימן טפי מרופאים אלו המכחישים חכמי ישראל, ועינינו רואות שע"י עגול וטבעת של שעוה חוזר למעלה למקומו. והגאון נב"י שלא סמך על דבר שמואל ומעיל צדקה (סי' לה) ופלתו (סי' קפח סק"ב) ע"כ הוליד חדשות וכי' שמא חתיכת העלייה ירד למטה ומשם יצא הדם, וע"ז בנית בנינים סמוך למיעוט לחזקה. וליתא, כיון שצוואר המקור משתרבב למטה הלא העלייה וקרקע הפרוודור שניהם למטה וגוף המקור ג"כ נעתק ממקומו אלא שלא הגיע בין רגליה והיודע קצת בחכמת הניתוח יבין זה לאישורו ומיניה לא תזוע.

ובענין נאמנת הרופאים כבר כתבתי בתשובה אחרת דלא האמינו לרופאים על גוף ידוע

לאמור גוף זה מפיל שומות ושערות כי אין רופאים נאמנים על גוף ידוע חוץ לענין פ"נ לעשות אותו ספק פ"נ ודוחה אי' מספיקא אבל לעשותו ודאי לא. אך האמינו חז"ל בכלל הטבע להעיד שיש מציאות בעולם שתפיל שומא ושערות וכיון שזה הוא במציאות אחז"ל כל אשה שתפיל שומא ושערות תטיל למים כו' עיין גדה כ"ב ע"ב ותבין. ואי לא עדות הרופאים לא היו סומכים על בדיקה זו כיון שאינו במציאות שתפיל אשה כמו אלו הר"ל דם יבש שטמא. אך עכשיו תלו בשכיחא עפ"י עדות הרופאים, אבל על גוף ידוע אינו נאמן אלא לעשות ספק פ"נ.

ובזה מיושב קושיא שהקשה הרא"ש בתשובה (כלל ב סי' יח) להרשב"א.

ובנידון שלפנינו נאמין להגאון דבר שמואל על כללת הטבע בשרוב המקור.

יהיה מקורך ברוך ושמה את ה' ותורתו כנפשך היפה ונפש א"נ.

פ"ב יום ד' ט"ז תמוז תק"פ לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קעד

[בדין רואה מחמת תשמיש]

שלוש וכ"ט לידירי הרב הישיש המופלג כמהו' משה אריה נ"י אב"ד דק"ק פיזינג יע"א.

נשאלתי בשמו דפר"מ ע"י חתנו הרבני המופלג מהר" איוזק נ"י, אודות אשה אחת אשר אחר התונה ראתה ג"פ מחמת תשמיש והרגישה כאב אז באופן שהיה ראויה לתלות בדם בתולים, אך זה כמה שנים רצופות עודנה רואה מ"ת ממש על עד

ובהרגשת כאב, ואמנם כליל טבילה אינה רואה, אך איזה לילות אח"כ היא רואה מ"ת ממש, ולפי גודל הכאב שהיא מרגשת בהכנסת השמש היא תולה הדבר בכחו כי רב, והתחננה לו שיכניס השמש בלט ונחת, ולפעמים כשעושה רצונה אינה רואה ולפעמים אינו מעמיד על עצמו מרוב חמדה ואז היא רואה. זה הוא תוכן השאלה.

תשובה קעג

- א. לעיל סי' קנח וראה בהערות שם.
- ב. שמא צ"ל קליפות אך גם להלן כתב רבינו שומא, ודווקא לתגיה בבי' מקושות.
- ג. ראה לעיל סי' קנח.
- ד. ראה תוס' הרא"ש נדה כב, ב מה שכתב בעצמו על שאלתו להרשב"א והבן.
- ה. ר' לעיל סי' קנח וסי' קנח וסי' קעא. ולהלן סי' קעה, ובקובץ שו"ת חת"ם סי' לו.

נ"ל פשוט דהיינו דתניא תולה בוסתה, והפי' ידוע שתראה לעולם נ תשמיש, אפי' הי' מקרה נ בחדש תולים שכ"ח בחדו מה דאפשר למתלי שלא נ תלינן וכל זה מבואר היטב ע"ש בכל הסעי' ובש"ך י וסת ליום חדש ולהפליגה יום ד' אחר טבילתה תרא עד אותו היום, וכמו א קפיצה בהפליגה פלונית א הקפיצה פועלת להריק דנ ימים אז הקפיצה פועל בו התשמיש פועל באשה זו ואפשר בתחלה קומט התשמיש ואת נתפרו עצבי ומותרי הכ התשמיש ועכ"פ אשה זו כלל, שהרי זה כמה שניו טבילה ואם קבעה ג"פ י מותר עד אותו יום ומאד ותטבול ותחזור ותשמש יו לאחר או להקדים הרי דין סקל"ט ועוד עפ"י מ"ש כ בסופו עפ"י הראב"ד ז"ל כאן וחכם עיניו בראשו, ו

א. ח"ל העורך לנר גדה שם: זא לוסתה, והמדרכי פי' שיש לו עוד פי' אחר דיש לה וסת דגופר לכל הפירושים לשון תולה בוסתו ואם רואה סמוך לוסתה. ולפי ד קשה. ועל פי' רז"ה קשה דממנ"ו פעמים וראתה הרי נתברר שיש ולולא דברי הראשונים הי' נלע ור"ת סיון ושוב שמשה . מחזקת עדיין לראות מ"ת כיון נ שוב אחר כתבי זאת מצאתי בש ביום א' לחדש ושוב ע"פ נ דווקא לפרש דרצה הברייתא להש כן, והרי אפילו לפי' הרמב"ם דז ומה שחרצו שם לא שייך כאן נ להלן מתשובת הרשב"א.

שו"ת חת"ם סופר
יורה דעה א
מבין הראשון

תשובה קנג

[רואה מחמת תשמיש ויש לה מכה]

[רמ"ת שיש לה מכה בימי מגיקותה]

תשובה הרמ"א סי' קפ"ז (סעיף ה) פשיטא ליה באשה שיש לה וסת ושמשה שלא בשעת וסתה תולין במכה אע"פ שאין יודעים אם מכתה מוציאה דם. והעלה הש"ך (סק"כ) נהי דשבעה נקיים צריכה מ"מ להתירה לבעלה דהוה רק אסור דרבנן סמכינן אצירוף דעת המרדכי (הלי שבועות סי' תשל"ה) דמתיר לעולם בין וסת לוסת עם צירוף דעת רשב"א (בתורת הבית שער ד) דס"ל תולים לעולם במכה אפי' אין יודעים אם מוציאה דם ויבואר לקמן אי"ה. וא"כ הכא מותרת לבעלה לכאורה בלי שום בדיקה. ואפשר דהכא כ"ע מודים להמרדכי דע"כ לא פליגי אלא באשה דעלמא דיש לה וסת ובין וסת לוסת אינה מסולקת בדמים כ"כ שנסמוך ע"ז.

אבל הכא בנדון דידן משמע לי מלשון השאלה שכי' ששמשה שלא בשעת וסת שהיה לה קודם לידה, משמע עתה אין כאן וסת כלל והיינו משום שהיא מינקת ומסולקת בדמים, והוא רובא דעלמא דאין דרך מינקת לראות דם נדה והוא מארבעה נשים דדיין שעתן, וא"כ מה"ת לומר נמי דאשה מינקת הלזו משונה ומרובה בדמים כ"כ דאפי' שלא בשעת וסתה תראה וגם בשעת תשמיש דאין דרך רוב נשים לראות מחמת תשמיש ואפשר ככה"ג כל הפוסקים מודים להמרדכי.

והנה לפי מה שהתנה הרמ"א לצרף גם דעת רשב"א שיהיה לה מכה אע"פ שאינה יודעת שמוציאה

שלומים רבים כטל וכרביבים לירידי הרב הגאון המופלג ומפורסם כערוגת הכשם כקש"ת מהר" קאפיל ג"י אב"ד ור"מ דק"ק ווערבווא יע"א.

נועם מכתבו הגיעני בזמנו באותה שעה שהיתה זוגתי הרבנית זצ"ל גוססת, ולא יכולתי לעיין בו. ואחר מיתחה ועבור ימי האבל השתרנו עלי טרדות רבות כי אם אין עזרתי בי ותושיה נדהה ממני. וביותר כי אקרו"ט החילו לבנות ביתי ביתר שאת ועזו ועי"ז אני מטולטל ברחוק מקום ואין לי שום ספר לעיין בו ובאמת כבר התחלתי לעסוק בתשובתו דמכ"ת ונטרדתי ופסקתי באמצע הפרק ונתייאשתי כעת מלעיין בו כלל אל שבווע זו עוררני בלוהות שניות על שאלה זו ה"ה י"ג הגאון דק"ק ע"ח אמרתי לעיין בו קצת ולהשיב כיד ה' הטובה והוא יעורני ע"ד כבוד שמו הגדול שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה.

שאלה אשה שהיה לו וסת קבוע ששמשה לאחר לידתה ג"פ רצופים שלא בשעת וסתה שהיו לה מאז והרגישה כאב וצער גדול בשעת תשמיש עד כי ממש א"א לה לסבול התשמיש וכל פעם באמצע התשמיש מרגשת זיבת דבר לה ובודקת עצמה מיד ומוצאת דם והרופא מומחה עכ"ס אומר שנשאר לה מכה מחבלי לידה ואמה של האשה ברקה בחדרי בטנה במשמוש ידים ואומרת שמוצאת שם חבורות ופצעים, ונסתפק מעלתו מה יהי' דינה של אשה זו וצלל במים אדירים באריכות נפלא ואני אענה חלקי כיד ה' הטובה.

לתוספתא תמורה לבעל גדולי מורה עמ' 266 ובפתיחה שם מעמ' 30 ואילך, ובח"ס"ד לתוספתא תמורה פ"א. וראה מש"כ בזה הארוזעור ח"ב סי' יג מקד"ד סי' יח שו"ת פרי יצחק ח"ב סי' לר ובאר"ש הלי פסוה"מ"ק שם, לפלגות ראובן ח"ו כריתות כו. ובלפגות ראובן ח"ו בח"י תמורה כא, ב כתב ליישב בח"ל: ונעים לי להוסיף כאן עוד על מה שכתבתי שם [ח"ו הג"ל] בשוב הקושיא שהבאתי שם כשם הגרעק"א ז"ל, ומצאתי אה"כ שגם בח"ס מקשה קושיא זו בחו"ד סי' קנ"ב, ועוד מוסיף שם להקשות מסוגיא זו על מ"ש ברש"י בניד ד' כ"א ע"ב דבחיאת עוף לא גמירי דחמות וכן הקשה ג"כ בשעה"מ פ"ד מה' פסוה"מ"ק וע' שממ"ק מנחות ד' ד' ע"ב ושם בשעה"מ מביא ג"כ מן התוספתא ח"א דתמורה שמפורש כן וע"ש מה שמקשה ע"ז מכ"מ גם מפירש"י קדושין י"ג במש"ש לא יביאו יורשים חמאתה ומיישב שם דזה מילתא תלי כפלגותת תנאי ביומא נ' ובהריות ו' אם הני חמאת המיות בחד מקום גמירי להו או לא, וכאן נמי א"א כל הני חמש ליתנייהו נבי עופות ודפח"ה. אמנם נשאר בקושיא מהאי סוגיא דניסין כ"ח שאינה מתיישבת בחירוף זה עיי"ש.

והנה כל אלה הקושיות מתיישבות היטב עפ"י"מ שכתבתי שם לפרש דלא איירי כלל בשלח מפרה"י תור או בן יונה להקריב וגם לא ככה"ג שהפריש מעות לחמאת ושלה אלו המעות ממדה"י להקריב בהן חמאת אלא בנווני ששלח מעות וביקש להאי גברא שהוא יקנה ויקדיש עבורו תור או ב"י לחמאת ושפור איירי כאן מדין טוב"ע שבאם מת המשלה הא לא נתפס עדיין שום קדושה על הקרבן וזה פשוט ונכון מאוד בע"ה.

ומתיישב ג"כ עפ"י"ז משה"ק שם עוד בח"ס עמ"ש שם בסוגיא אבל חמאת דעוף מספקא לא ליעול טוב"ע והו"ל סתם אבל חמאת מספקא וכו' דהא לחד מ"ד מיירי בחמאת בהמה ע"ש, ולדברינו א"ש ולק"מ רבחמאת בהמה ודאי לק"מ דהא גם אם מיירי בשכבר הקדישה יש כאן איסור חמאת שמהו בעלי' ורק משני דאפילו למאן דמוקי מתניתין בחמאת העוף ג"כ צריך להשמיענו רסר"א דמספקא לא ליעול חולין לעורה, והיינו שעדיין לא קנה ולא הקדיש וכו"ל.

ש"ג חג סופר
 יורג ק"א
 חב"ן במאון

דס אבל עכ"פ בעינן שתהיה לה מכה והסכימו כל האחרונים דכאב אינה כמכה דממש בעינן, וכן הסכים החכם צבי (סי' עג) ובסדרי טהרה (סי' פקז סק"ז ד"ה ובהיותי), ודוקא בכתמים דרבנן תלינן בכאב, ודעתם משום דכתמים דמעיקרא איכא ספיקא דהרי לא ארגשה, מה תאמר שמה ארגשה ולא אדעתה, ה"נ נימא שמה עברה בשוק של מטבחים ולא אדעתה. נמצא מעיקרא לא אחזרו רבנן אלא מספיקא. ועמ"ש ט"ז רס"י ק"צ ועיין מנחת יעקב שם, משו"ה מקילינן בכאב. אבל הכא אע"ג דהוה נמי דרבנן כמ"ש הראשונים מ"מ חמיר טפי מכתמים. ועוד יתבאר לקמן אי"ה משו"ה הסכימו דכאב אינה כמכה וע"כ לא כתב רמ"א סוף סעי' ג' דבהרגשת כאב וצער בשעת תשמיש להקל אלא להתירה בבדיקה לבעל הראשון אבל בלא בבדיקה לא שמענו וא"כ הכא במה שמרגשת צער גדול בשעת תשמיש ליכא למסמך לכאורה.

[נאמנות רופא]

גם מה שאומר הרופא אינו יהודי שיש לה מכה אין לסמוך מתרי טעמי, חדא ע"כ לא פליגי סי' התרומה והריצב"א שבתשו' מ"י (הל' אסורי ביאה סי' ג) אלא ברופא יהודי אבל ברופא עכו"ם כ' הריצב"א להדיא דאין לסמוך אשר פיהם וכר"ב. וצ"ל דלענין חלול שבת ויה"כ סמכינן משום דעכ"פ דבריו עושים לנו ספיקא וה"ל ספק פ"נ ודוחה שבת ויה"כ. אבל הכא מעיקרא נמי מספקינן ומחמירינן א"כ דבריו אינם מעלין ולא מורדין. ועוד ע"כ לא פליגי אלא באומר נתרפאתי זו ע"י רפואת ואתמחי הרופא שריפא כבר ג' נשים מאותו החולי, דס"ל להריצב"א דנוכל לסמוך שגם עתה ריפא כדסמכי' לענין קמיצא בהוצאת שבת וכדמ"י מירושלמי (שבת פ"ו ה"ב). ואפשר [דבעל ספר] התרומה ס"ל דאין לסמוך על שריפא ג"פ בסם שלו דהא אמרי' ס"פ המפלת (ל' ב)

איכא גופא דלא מקבל סמא, ולא דמי לקמיצא אע"ג דאיכא נמי מזלא דלא מקבל כתבא כדאי' בפ' במה אשה (סא, ב), מ"מ כיון שנראה בעינינו דאתמחי ה"ל כתכשיט לחולה אפי' אם לא יועיל בברור מ"מ ה"ל כתכשיט כיון שמצפה להתרפאות עי"ו וליכא משאוי, אבל להתיר תשמיש ע"י המחאה זו ס"ל להתרומה שאין לסמוך להקל, והריצב"א ס"ל כיון דאתמחי גברא וסמא לדבר זה שפיר סמכינן.

ובל זה התם שאנו רואים שריפא ג' אנשים ואתמחי לדברי זה, אבל לומר אשה זו יש לה מכה מגין יודע זה וכי עיניו ולבו שם היו ואין לסמוך על המחאתו ושכלו ואינו דומה להא דר"פ המפלת (כב, ב) שהעלו מטבעין ליבנה, דשם לא דנו הרופאים על אשה ידועה ולא על שכלם ובינתם, כי קבלה בידם שקרטין הללו אינן אלא ממכה במקור, ובכל זאת אמרו תטיל למים. ועיין מה שנתקשה הרא"ש בתשובה (כלל ב' סי' יח) להרשב"א ואכמ"ל. מ"מ נראה דדברי הרופאים בזה לא מעלה ולא מוריד.

ועוד, שהרי אין הרופא אומר אלא שיש לה מכה אבל אינו אומר שיש מכה שדרכו להוציא דם בעלמא דאפי' להרשב"א דלא בעי' שתהיה יודעת שמכתה מוציאה דם היינו שמכה זו מוציאה דם באשה זו אבל צריכה שתדע שזה הוא מכה שדרכה להוציא דם בכיוצא בזה בעלמא. וכן מבואר מלשונו סוף שער ד' ומביאו ב"י (סי' קפז) מסתברא אפי' אינה מרגשת שדם שותת ויורד וכר' אלא היא עצמה מרגשת במכה ונאמנת לומר מכה יש לי ששם יש דם וכר'. וכוונתו במ"ש מכה ששם יש דם, היינו משום דיש מכה שאין בה דם כלל ואין דרכה להוציא דם בשום מקום וצריכה שתדע שיש לה מכה שיש בה דם, כגון פצע וחבורה או בועה מלאה לה דם אע"ג דאפשר דמ"מ אינה מוציאה דם, מ"מ כיון שיש שם דם תלינן משם יצא הדם. והטעם לזה נ"ל מסברא כי אין אנו מכניסים בספק אלא אם שני הצדדים

תשובה קננ

- א. ראה להלן מוס"י קנח וסי' קפב. ובסד"מ שם שמחלק בין כתמים דרבנן להרגשה ולבריקת עור. וראה לעיל סי' קנ ובהערת ב*.
- ב. ראה בארוכה כוח להלן סי' קעה.
- ג. להלן סי' קעה הביא בן משו"ת מע"ג. וראה להלן סי' קנח וסי' קננ, ח' ח"ס נדה כב, ב חולין מז ב ולהלן בה' אה"ע ח"א סי' טו וסי' ל.
- ד. ר' ברש"י גיטין ז, א ד"ה כי משמש בר' לשונות, דאמר מהם הוא "אלא", כגון "ויאמר לא כי צחקת".
- ה. וראה תשובת דברי זה בתוס' הרא"ש נדה כב, ב: אמרו אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה כו' לא שהיה ברור לרופאים שהיה לה מכה בתוך מעיה דא"כ אפילו אם נימחו מהורה כדאמרין לעיל הרואה דם מחמת מכה אפילו בתוך ימי נדתה טהורה. אלא אמרו הרופאים אולי אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה ויכרך הדבר ע"י הטלת מים אם נימחו דם נדה הוא ולא בא מחמת מכה. וכן ההוא עוברא דשמאל וראה להלן סי' קנח מש"כ רבנו בוח.
- ה"י. ר' לעיל סי' קמד ר"ה ורואיה לסברא זו שרן ג"כ בחילוק זה שבין התוס' להרשב"א. ועי' שו"ת עין יצחק ח"א יור"ד סי' יז ושו"ת שו"מ מהרורה ג ח"ב סי' מ.

שקולים. והנה במקור יש דב דרכו להוציאו שלא בשעת בודאי שיש בו דם, והמכה י כלל ואינו נכנס לגדר ה' הרשב"א שעכ"פ צריכה ש יש בה דם עכ"פ. ואעפ" מוציאה דם הרי הוא שקוי מספיקא להרשב"א משום ולרמ"א סמכינן עכ"פ להתי ספיקא דרבנן. וא"כ הכא ע אם זו היא מכה שדרכה י כלום. ועש"ך סקכ"ד מחמי ומה שגלע"ד

אבל מה שאמרה האם ש בצדדים חבורות ופצו זה דע"א נאמן להתיר היכ ומכ"ש באשה שיש לה חזק רואות מחמת תשמיש. ונ"ל אינו צריך לשאול לנשינ שהאמינה תורה ע"א

ומ"ש הרב השואל דוספר עצמה דוקא דבריו הא דקיייל ע"א נאמן באי' תוס' ריש גיטין (ב, ב ד"ה מצאתי מי שרוצה לומר דהו נאמנת על עצמה לשמש מה

- ו. נראה דכצ"ל, וס"ל דע"א דנאמן בספר דברי אליעזר אה"ע סי' יז הנה כס' פני יחושע חדרושו למס' ג דלא אמרה התורה כ"א איסור ודאי כו' ע"ש מ"ש ע"ו ועיין ר"פ האשה שם דהא דס"ל להרמב"ם דכל ספק שיכרד ע"ש באריכות. והנה בש"ס: איסורא. ופירש"י ז"ל משום דכשני לפ"ו א"ש דהתם גבי אשם חלוי הו חתיכה א' לברד החתיכה שאכל אב אף בחתיכה אחד נמי אפשר לברד מדאורייתא אף לדעת רמב"ם ז"ל כ ז. מצינו כן רק לגבי עד מיתה ועוד נ שאומר מת והתרנוה לשוק. אולם במקום שיכולים לברד. ובשו"ת נובי סי' לה ענף ה מש"כ לחלק בין ע"א ת. בקהלות יעקב ריש גיטין האריך ז. ראה מש"כ רבינו בוח לעיל סי' י. כ"ה דעת מהר"ם מרוטנבורג בחע וכיון לזה הנובי"ק יור"ד בכמ"ק ו

ללמוד מזה לע"א נאמן באיסורים דעלמא, ואין הספר עתה בידי לעיין בו. מ"מ הדבר ידוע שדיעה זאת דחוייה היא, ופשיטא דע"א נאמן להתיר לברר ספיקא ומכ"ש הכא שגם הרופא עכ"פ אמר כן ודרך נשים להיות לה פצעים אחר הלידה וכמבואר מלשון רמ"א סעיף י'.

ויש לבעל דין לחלוק ולומר אדרבה כיון דאיכא כל הני צדדים דרגילות הנשים להיות להם פצעים וחבורות אחר הלידה וגם הרופא אמר כן א"כ אין לסמוך על עדות האם דמורי' היתרא וכמבואר ברמ"א ס"י קכ"ז דכל שיש בו ספיקא או צדדים להקל אין לסמוך אעדות נשים מ"מ נ"ל דהכא איכא בלא"ה סברות להקל כיון שהוא שלא בשעת וסתה ובימי מניקתה שהדם נעצר ונעשה חלב א"כ באותו העת אין המקור מוחזק בדם טפי מהמכה וכיון שעכ"פ מרגזת כאב ועכ"פ קצת הוראה איכא בכאב שיש כאן מכה שהרי סומך עלה רמ"א לברוק אצל בעל הראשון ש"מ כי עכ"פ לא דבר ריק הוא, א"כ לא גרע כאב בימי מניקה ממקור וה"ל ספק שקול ולקולא.

[רמ"ת הוי וסת גרוע]

אך בתחלה נדון על גוף הדבר ואומר, בודאי מה שהתליטו הראשונים ז"ל דרואה מחמת תשמיש ליכא אלא איסור דרבנן הוא ברור, לא מיבעיא למ"ד

שקולים. והנה במקור יש דם בודאי תמיד אלא שאין דרכו להוציאו שלא בשעת וסת, אבל מ"מ ידעינן בודאי שיש בו דם, והמכה לא ידעינן אם יש בה דם כלל ואינו נכנס לגדר הספק כלל, לכן הצריך הרשב"א שעכ"פ צריכה שתדע בודאי שזהו מכה שיש בה דם עכ"פ. ואעפ"י שאין אנו יודעים אם מוציאה דם הרי הוא שקול עם דם מקור ושוינן מספיקא להרשב"א משום דמוקמינן בחזקת טהרה ולרמ"א סמכינן עכ"פ להתירה לבעלה משום דהוה ספיקא דרבנן. וא"כ הכא שאין הרופא יכול להעיד אם זו היא מכה שדרכה להוציא דם אין בדבריו כלום. ועש"ך סקכ"ד מחמיר יותר בכוננת רשב"א ומה שנלע"ד כתבתי.

אבל מה שאמרה האם שמשמשה בידיים ומצאה בצדדים חבורות ופצעים, נ"ל דיש לסמוך על זה דע"א נאמן להתיר היכא דלא אתחזק איסורא, ומכ"ש באשה שיש לה חזקת טהרה ורוב נשים אין רואות מחמת תשמיש. ונ"ל אפי' [אפשר] להתברר אינו צריך לשאול לנשים אחרות, דכל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים.

ומ"ש הרב השואל דוספרה לה כתיב על האשה עצמה דוקא דבריו תמוהים לכאורה שהרי הא דקיי"ל ע"א נאמן בא"י נפקא לן מוספרה כמ"ש תוס' ריש גיטין (ב, ב ד"ה ער). האמת בחי' רמב"ן מצאתי מי שרוצה לומר דהתם שאני דמתוך שהאשה נאמנת על עצמה לשמש מהימנת נמי על בעלה. ואין

ו. נראה דכ"ל. וס"ל דע"א נאמן באיסורין ואמר אפי' במקום שאפשר לברר. וזהו דבר חדש. וראה להלן הערה ג. ובינותי בספרים וראיתי בספר דברי אליעזר אה"ע סי' ז' בענין ע"א נאמן באיסורין שנביא כן ממשנת חכמים בקונטרס חוט המשולש כלל א שכתב כן וז"ל: הנה בס' פני יהושע בחדושו למ"ס גיטין הקשה לדעת הרמב"ם ז"ל סוף פ"ט מהל' טומאת מת דס"ל דכל הספקות אינו אלא מדברי סופרים דלא אמרה התורה כ"א איסור וראי א"כ קשה מה צורך הכא לנאמנותו של העד מדאור' בהתיכה ספק של חלב דהא בלא"ה שרי מדאורייתא כ"י ע"ש מ"ש ע"ז ועיין ר"פ האשה רבה. ונלענ"ד ליישב בטוב טעם דהנה הפר"ח ז"ל ב"ד ס"ם ק"י בכללי דיני ס"ם [סוף כלל א'] מסיק שם דהא דס"ל להרמב"ם דכל ספק רמנא שריא היינו דוקא אם א"א לברר האיסור אם אפשר לברר האיסור אסור אף מדאורייתא עד שיברר ע"ש באריכות. והנה כש"ס במס' כריתות (דף י"ז ע"ב) אמרינן לחד תירוצא דלכך בעינן חתיכה מב' חתיכות משום דאפשר לברר איסורא. ופירש"י ז"ל משום דכשני חתיכות אפשר לברר דאף אם אכל חתיכה א' יש לברר החתיכה השני' אם הוא חלב או שומן. וא"כ לפ"ז א"ש דהתם גבי אשם תלוי הוא דבעינן חתיכה משני חתי' משום דהתם סבר אכל חתיכה א' וא"כ בעינן כ' חתיכות כדי שישאר חתיכה א' לברר החתיכה שאכל אם ה' חלב או שומן. משא"כ הכא דמיירי שהעד מעיד על החתיכה שהוא שומן וחתיכה עדיין בעין א"כ אף בחתיכה אחד נמי אפשר לברר אם הוא חלב או שומן. א"כ שפיר אצטרף העדאית העד להתיר אף מדאורייתא דאל"ת הוי אסור מדאורייתא אף לדעת רמב"ם ז"ל כיון דאפשר לברר וכנ"ל דוק עכ"ל. וי"ל ואכ"מ.

ז. מצינו כן רק לגבי עד מיתה ועד סוטה, ר' יבמות פה, ב [וש"ג] וברש"י שם. והיינו דעד שאומר שבעלה חי לא נאמן אחריו שהאמינו לעד שאומר מת והתרוגה לשוק. אולם היכן מצינו כן בע"א אחמה. ושמא קאמר לה רק לענין אפשר לברורי דכיון שחשיב כשנים נאמן גם במקום שיכולים לברר. ובשו"ת נוב"ת ח"מ סי' ד פשיטא ליה דגדר ע"א באיסורין אינו משום עדות אלא משום נאמנות. ועי' נחל יצחק סי' לה ענה ה מש"כ לחלק בין ע"א כסוטה לע"א באיסורין ואכ"מ.

ח. בקהלות יעקב ריש גיטין האריך בכיבוד דברי הרמב"ן. מ. ראה מש"כ רבינו בזה לעיל סי' קמז.

י. כ"ה דעת מהר"ם מרומנובורג בתשובתו הגרפסת בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תשלט וז"ל: ליכא אלא איסורא מרבנן דקיימ"ל וסתות דרבנן. וכיון לזה הנובי"ק יור"ד בכמ"ק ראה סי' מג וסי' מו.

יעא אע"ג
בפ' במה
זמחי ה"ל
מ"מ ה"ל
ז' וליכא
ז' זו ס"ל
ס"ל כיון
מכינן.
ז' ואתמחי
מכה מנין
סמוך על
ז' פלג נכ,
ופאים על
ז' לה בידם
בכל זאת
הרא"ש
לה. מ"מ
ז' מוריד.
ז' לה מכה
ז' וציא דם
ז' ה' יודעת
ז' נראה דם
ז' שדרכה
ז' מלשונו
ז' פ"י אינה
ז' עצמה
ז' יש דם
ז' משום
ז' ציאה דם
ז' שיש בה
ז' אע"ג
ז' שיש שם
מסברא
הצדדים

זו וסי' ל.
לה מכה
הרופאים
רשמואל.
ת' שו"מ

אחת שתדע להפריש בין ימים שעברו לימים הבאים. א"כ כוה"ז שאין בו עלים על דם טוהר לא בעי להפריש עונה א'. ועט"ז סי' קצ"ד סק"ב. וא"כ י"ל ס"ל לרמ"א דאי לא יהא לה כל חומר דם נדה ממש ע"כ צריכה להפריש עונש אחת שתדע לחלק בין ימים שעברו לימים הבאים נמצא אין כאן ביטול פו"ר דמה שמרויח בקדימת ליל א' יפסיד בהפרשת עונה ליל מ"א ופ"א, ומכ"ש במינקת שאין כאן

ביטול פו"ר כלל ע"כ לא פלוג בין דם לדם, ולא דמי לדם כתולים דאיכא ביטול פו"ר. כנ"ל בטעם הדבר. ומ"מ הדין דין אמת שגם יושבת על דם טוהר צריכה להמתין ה' ימים קודם שתספור נקיים. ואסיים בכרכה.

פ"ב יום ד' ז"ך טבת קע"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קנח

[ראתה ג"פ מחמת תשמיש אחר לידתה וימי טהרה]

שלום טב לרב טב ה"ה י"נ מחותני הגאון המפורסם המופלג החו"ש נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה בונם גינס נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מאטערסדארף יע"א. יקרת מכתבו הגיעני יום ה' העבר וביום ש"ק עייניתו בו והנני להשיב בקיצור כי למחר המצוה עדיף.

גידון אשה אחר לידתה וימי טהרה ראתה ג"פ מ"ת והרגישה כאב וצער בתשמיש ואח"כ עסקה ברפואות אצל הרופאים מומחים אשר לא מבני ישראל המה ואמרו הרופאים שהרפואות מספיקים לרפאות מחולי זה. וכבוד פר"מ שלח הרעצעפטיין לכאן להראות לרופא יהודי מומחה כדי שיהיה ערות יהודי בדבר זה ודעתו הרמה לנסות ג"כ בבדיקה במכחול כל שפופרת שהמציא גאון אחד בפני הגאון אמונת שמואל בתשו' סי' נ"ז והובא במנתח יעקב סי' קפ"ז סק"ת. ופר"מ הגאון מחו' נ"י צלל במים אדירים שלדעתו הרמה על כל אחד בפ"ע אין לסמוך רק בצירוף שניהם. ומענותנותו רוצה הוא לשמוע דעתי והסכמתי בענין זה.

[נאמנות הרופאים]

לא עברתי על מצוותו, גם כי הזמן מאד יקר ורבות סבבני במילי דפסחא ופרקי דכלה כמוכן, מ"מ אעבור פרשתא דא ואתני' וה' יורני נפלאות מחורתו. ואומר לסמוך על הרופאים יש לי כמה גמגומים על הפרטים הנולדים בענין זה ועל הכלל כלו. מיד בקראי אגרתו אמרתי איך ישפוט הרופא יהודי על

ג. בפרדס רמונים סי' קצד סק"ה הביא דין זה בשם פוסקים ואשתמיטתיה דבריו המפורשים של הח"ס כאן. תשובה קנח

א. ראה להלן סי' קעה ר"ה והשתא מש"כ בביאור גמ' זו.

רעצעפטיין אם אין גוף החולי לפניו כי אולי לגוף הזה לא יועילו רפואות האלו. ועל הכלל אמרו חז"ל ס"פ המפלת (ל, ב) איכא גופא דלא מקבל סמא". ואם באנו לסמוך על הרופא צריכים להאמין לו שגוף זה מקבל סם זה לפי מזגו, וא"כ צריך שיראה רופא יהודי הנאמן את הגוף לפניו. והאחרונים שכלו את ידיהם וכתבו שאם הרופא כבר ריפא פ"א תסמוך עליו. וקשה רופא ל"ל, תקח היא הסממנים בלי ידיעת הרופא. אע"כ צריך שישפוט הרופא על הגוף הזה.

אח"כ הראתי הרעצעפטיין למומתה אחד יהודי ולא גליתי לו עניניהם, והוא אמר לי ששני הרעצעפטיין הם להחזיק חולשת האברים והעורקים הנקראים נערפין והם דברים פשוטים אין בהם חידוש. שוב גליתי לו שהמה נתנו לתרופת רואה מחמת תשמיש, וע"ז השיב דבר זה יש לו ג' סיבות (גם בלעדו ידעתי זה) וסיבה א' הוא חולשת העורקים שבמקור, ולזאת הסיבה ניתנו הרפואות האלו אבל אינה בדוקה וחלילה לסמוך ע"ז לענין איסורא. אלו דברי רופא היהודי.

[בדיקת האמונת שמואל ותרופות לרמ"ת]

והנה הוליד לנו ב' מבוכות, א' מי יעיד לנו שאשה זו איננה חולה בסבה אחרת שאין הרפואות האלו מועילים לה ואני דחיתי להרופא בקש ואמרתי לו מסתמא הרופאים שנתנו לה הרעצעפטיין בחנו הדבר היטב ומצאו סיבת דם זה, אבל לדינא אנחנו

לא נסמוך אלא על היהו שנית שהיהודי אמר שאי א"כ אפי' יהיה גוי נאמן שעד כשר מכחיש אותו ברבנותא כידוע. ועוד הו שהחליטו שהיא מחולשה להו שאיננו מכה בצדדים ובודאי אי לא ימצא דנ תמצא בצדדים ולא ב שבצדדים הוא והרופאי תמצא בראש המכחול ו אמונת שמואל (שם) וטיעו עדות הרופאים אפס דבאמונת שמואל שם כח לה אותה בדיקה תעסוק ; שאם תעסוק תחלה ברפו שהיא מהמקור שוב לא ו י"ל התם מיירי מרופאי יי דידן נימא כעדות ר' זכר אם אתם מאמינים לה ו הדמיון וק"ל. זהו מה ש בניד

ועל הכלל בהאמנת הרופ שבעה"ת [סי' קז] ו דומה לפיקוח נפש בשכה עושה ספק פ"ני. אבל הכ נמי דלא דמי לשאר איסו דאורייתא אע"ג דהכא א והר"ל אתחזק איסורא ו להחמיר כיון דוסתות ה מיירי בסתם שהרופא נתן על הבנתו בעיוני חכמתו וטועה ואין זה ענין לע"א שעינו ראו ולא זר. ואפי' רפואות זו פ"א, אפשו לאחזוקי

ועוד נ"ל דהכא חמיר כמו שביארתי בת מחוקק סי' קי"ט סק"ב דרבנן לרואה מ"ת דאור דהא וסת שע"י מעשה בו כל פנים בשבויה א"א ש ג. וכפי שביאר רבינו לעיל סי' ג

ש"ג וגב 10 סו
'ורג צג א
חבון מאאר

ממש, דאי נמי יבוא עליה ואח"כ יבואו עדים שנטמאת מ"מ מה"ת היא מותרת לו והביאה היתה בהיתר ואונס רחמנא פטריה ותחלת ביאתו לא היתה אלא איסור דרבנן משא"כ ברואה מחמת תשמיש נהי דאם יבא עליה ותראה אותיום הוה הכנסה באונס דמה"ת מותר דאין לחוש לוסת כי האי מ"מ אם תראה כאמצע התשמיש ותאמר נטמאתי לאו כל אדם יעצור חיל לפרוש באבר מת ולא כ"ע דיני גמירי ולא כל עתים שוות ע"כ הו"ל קרוב למכשול דאורי"י טפי משבויה וכן טעמו של בעל התרומות.

[רופא שריפא רמ"ת]

והב"ח כתב על דברי התרומות שאפשר שאם ריפא כבר אשה אחת אחר שראתה ב"פ סמכינן על הרופא גם באשה זו ויעיין בהגה' מיימוני שבב"י ע"כ דברי הבי"ח, (ומחו' הגאון נ"י שפט שהב"ח החליט כהתרומות וליתא אלא שכ"כ לפי דבריו) ודבריו מאוד תמוהים שאפילו ראינו וידענו שריפא א' שראתה ב"פ מה ראייה דאתמתי גברא וסמא הלא האשה החיה התרנו לבעלה בלא רופא כלל משום שהיינו תולים במקרא כל זמן שלא אתחזקה. שוב מצאתי שגם בחוות דעת (שם בבאורי' סק"ג) הרגיש בזה.

ויש לקיים דבריו של הבי"ח בריפא גויה שראתה ג"פ כי הרופא אמר שיש בכאן גויה אחת שעוסקים ברפואות בענין זה ממש. מ"מ אפשר דלא דיינינן מינייהו לדידן כמבואר בשבת פ' ר"ע (פו, ב) ובנדה (לד, ב) וא"ג בישראלית ואחר פעם שניה בבעל שלישי, דנהי דלענין וסתות דרבנן דלענין שלא לעגנה נותנים לה עוד בעילה ג', מ"מ לאמין הרופא אפשר יש לסמוך, וכולי האי ואולי, אבל אחר ביאה שניה של בעל א' מה זו סמיכה.

ומזה יצא לנו קולא לומר דבעה"ת לא אמר אלא אחר ביאה ג' של בעל אחד, דהרי קמן דחז"ל לא החזיקו האשה לחולנית מחמת עצמה אלא שתלוי זה באצבע הבעל וסמכו ע"ז שתינשא עוד לשנים וא"כ אפי' ראינו שהרופא ריפא אשה אחרת מה יועיל זה הלא אין כל אצבעות שוות ולא יועיל רפואה שלו להציל האשה מדוחק אצבעו של זה אמנם אחר שהחזקה אשה זו בג' בעלים ואז נדע שהחולי תלוי בה ולא בבעל, ורופא זה כבר ריפא

לא נסמוך אלא על היהודי ויש כאן מבוכה אחרת שנית שהיהודי אמר שאין לסמוך על זאת הרפואה א"כ אפי' יהיה גוי נאמן כמו בעדות אשה מ"מ כיון שעד כשר מכחיש אותו הו"ל כתרי ותרי ונפלינן ברבנותא כידוע. ועוד הרעו לנו אלו הרופאים כיון שהחליטו שהיא מחולשת העורקים משמע דפשיטא להו שאיננו מכה בצדדים ואיך יועיל אח"כ בדיקתינו ובודאי אי לא ימצא דם כלל הרי נתרפאת ואם תמצא בצדדים ולא בראשו הרי קמן דממכה שבצדדים הוא והרופאים שקורי משקרי אך אם תמצא בראש המכחול ולא בצדו דבכה"ג העלה אמונת שמואל (שם) וסיעתו דעדיין נשאר בספק ולפי עדות הרופאים אפס ספיקא ומזקנים אתבונן דבאמונת שמואל שם כתב שתבדוק ואם לא תעלה לה אותה בדיקה תעסוק ברפואות אולי מטעם הנ"ל שאם תעסוק תחלה ברפואות אם יחליטו הרופאים שהיא מהמקור שוב לא תועיל בדיקה זו אלא אכתי י"ל התם מיירי מרופאי ישראל הנאמנים אבל בנידון דידן נימא כעדות ר' זכריה בן הקצב (כתובות כו, ב) אם אתם מאמינים לה שהורהנה וכו' ויש לדחות הדמיון וק"ל. זהו מה שנתחדש לנו בפרטי דברים בנידון זה.

ועל הכלל בהאמנת הרופאים הטור בס"י קפ"ז הביא שבעה"ת [סי' קז] מגמגם בדבר, וצ"ל שאינו דומה לפיקוח נפש בשבת ויה"כ דדי לנו אם דיבורו עושה ספק פ"ג. אבל הכא צריכים ברור גמור. וצ"ל נמי דלא דמי לשאר איסורים דע"א נאמן באיסורים דאורייתא אע"ג דהכא אתחזק וסת בשעת תשמיש והו"ל אתחזק איסורא ואין בידו, מ"מ לא הו"ל להתמיר כיון דסתות דרבנן. וי"ל לא מבעיא אי מיירי בסתם שהרופא נתן לה עסקי רפואות והבטיחו על הבנתו בעיוני חכמתו שיועילו לה הדיון כוזב וטועה ואין זה ענין לע"א נאמן באיסורין המעיד מה שעינו ראו ולא זר. ואפי' אם אומר שכבר ריפא ע"י רפואות זו פ"א, אפשר שאין להאמינו דעביד לאחזוקי אומנתו.

ועוד נ"ל דהכא חמיר טפי משארי איסורי דרבנן כמו שביארתי בתשובה אחרת דברי החלקת מחוקק סי' קי"ט סק"ב שכתב לחלק בין שבויה דרבנן לרואה מ"ת דאורייתא והוא תמוה לכאורה דהא וסת שע"י מעשה בודאי דרבנן ואמרתו אז דעל כל פנים בשבויה א"א שיבא מזה איסור דאורייתא

ב. וכפי שביאר רבינו לעיל סי' קנ, והוכיח להלן בסמוך. וראה עוד להלן ד"ה אבל האמת יורה דרכו.

ז דמי
ז דבר
ריכה
סיים

מ.

גוף
ז"ל
ואם
זה
רפא
את
מוך
בלי
גוף

לא
שני
קים
הם
אה
זות
שת
זות
נין

שה
רת
תי
ונו
ונו

אשה אחרת בבעל ג' כנ"ל או מודה התרומה שיש לסמוך. והה"נ ריפא ג' נשים מג' בעלים הרי הוחזקת רפואתו לכל אצבעות אפשר שיועיל גם לאשה זו אפי' בבעל הראשון.

[ביאור שימת הריצב"א]

כל זה להתרומו, אמנם בתשו' מימוניות להל' איסורי ביאה סי' ג' מייתי תשו' ריצב"א (ובב"י נדפסה ע"ש הג"ה מי"מ וליתא שם וגם נדפסה בחסרון) דעתו נוטה לסמוך על הרופא מירושל' פי' במה אשה (ה"ב) נאמן הרופא לומר קמיע זו מומחה ורפאתי ושניתי ושלשתי. ואע"פ שיש לדחות דהתם מיירי שידענו שריפא כבר פ"א אלא שאין אנו יודעים בשלוש, מ"מ דעתי נוטה להתיר ע"ש. פי' דבריו, דהא אין ללמוד מהתם דבעי תלתא זימני מתרי טעמא דהא דהתם אינה אלא קמיע סגוליית שאין השכל גוזר על הרפואה, א"כ כל דלא אתחזק תלינן במקרה. ועוד דהתם אפי' לו יהיה שיתרפא חולי זה ע"י קמיע, מ"מ לענין משא בשבת לא מיקרי תכשיט לחולה א"כ דעתו סומכת עליו בודאי ושיעורא דרבנן דלא סמכה דעתיה רחולה להיות לו כתכשיט א"כ ריפאתה ג"פ. משא"כ הכא ברפואה שהשכל גוזר עליו ע"פ טבע, אלא דחיישינן לטעות הדמיון כיון שניסה פ"א ועלתה בידו אין חכם כבעל נסיון, לכן פשיטא ליה דבפעם אחת סגי. אלא הספק אם נאמין לו כך אם כי לא ראינו כן בעינינו, ומטעם שכתבתי לעיל דלא דמי לשאר ע"א דעביד לאתחזקי אומנתיה ולומר שהוא מומחה, ואפי' ת"ח שאמר שמועה ובא בשעת מעשה אין שומעים לו. ולזה פשיט ליה מירושלמי דמהימן הרופא דהקמיע מומחה ג"פ, וחזר ודחה דהתם מיירי שריפא בפנינו פ"א עכ"פ שוב מאמינים לו על השילוש. משא"כ הכא שלא ראינו כלל אולי לא יאומן שריפא פ"א וע"ז כתב שדעתו נוטה להקל.

הגה כל מעיין בצדק יראה וישכיל כי גם הריצב"א לא התיר אלא באומר שריפא פ"א אבל אם לא ניסה עדיין לא שמענו. ומינה דבעה"ת אפי' באומר שריפא לא מהמנינן ליה ודברי הריצב"א הללו צלע"ג. איך יהיה בנמצא שריפא כבר פ"א אי באשה בבעלה הראשון הרי לא אתחזק רפואתו לכל האצבעות וכמש"ל, ואי אתחזק בג' נשים ובג' בעלים א"כ הרי ג"פ כמו בירושלמי וצ"ע.

ומחו' הגאון נ"י פקפק על הריצב"א ב' פקפוקים. א' א"כ בקבעה וסת לקפיצות ג"כ נאמין לרופאים שנתרפאת וזה לא יעלה על הדעת. ואני אומר בודאי לא יעלה על הדעת אלא שלא בירר דבריו מ"ט לא יעלה על הדעת תורה, ואני אפרש, משום דאיכא לברורי שתקפוץ פעם אחרת ונראה אם נתרפאת, אבל וסת התשמיש אם לא נאמין לרופא אין לנו נסיון שתשמש פעם אחרת שהרי ע"ז אנתנו דנים, ובריקת שפופרת אינה מוציאה מכל ספק כידוע.

והפקפוק השני א"כ בממלאה ונופצת שאמר חז"ל (נדה סו, א) אין לה תקנה וא"כ לא נאמין לעדות הרופא שריפא אותה וא"כ במה יודע הרופא מבחון שחולי זה הוא מחולשת העורקים או ממלאה ונופצת ודבר זה אין צורך להשיב דמסתמא הרופא בודק עד מקום שידו מגעת והוא יודע במה כוחו יפה לרפאות וכיון שעשה לה רפואה מסתמא הבין שאין זו ממלאה ונופצת וכל זה לפי הבנתו, אבל אין האמת כן, דגם ממלאה ונופצת יש לה תקנה ברפואות בלי ספק והענין, יש שנעצר דם ברחמה ומוציאה אותה מעט מעט ע"י תשמיש ולזה צריכים סמים המריקים ומוציאים הדם ההוא ומנקים אותו המקום וזהו הוא החולי השכיח טפי וע"ז נסו חז"ל בבהלה פתאומיות ושיערו חז"ל שע"י הבהלה תפיל החררה והיא הנעצר והתרפא ובאם לא תפיל החררה אזי אין לה תקנה ברפואות המוציאים דם הנעצר כי יש לה חולי אחר הממלא העורקים דם, ונופצים בשעת תשמיש, וזה חולשת העורקים שאנו עוסקים בהם עתה שאין בכחם להתזיק הדם אצלם עד זמן כישולו כראוי אלא מחמימות ותנועות התשמיש מנפצים אותו ע"כ אין לה תקנה כתקנת בהלה אכן בלי ספק יש לה רפואות אחרות מענין אחר.

[נאמנות כללית ונאמנות פרטית]

הנה בתשו' הרא"ש כלל ב' (סי' יח) הקשה אש"ס ר"פ המפלת (כב, ב) מאשה זו העלה ר' צדוק וכו' בעין לבנה ושאלו חכמים לרופאים וכו' הקש' הרא"ש ממנ"פ אי האמינו לרופאים למה לי הטלת מים ואי לא האמינו למה שאלו ולא נמצא תי' על קושי' ז"ל. ומהר"ם לובלין בתשובה (סי' קיא) נדחק, ובכל זה לא תירץ להלכתא אמאי סמכינן אנן אבדיקת פושרין ולא נשאל לרופאים בכל פעם. אבל האמת יורה דרכו דאין לסמוך על הרופאים על גוף פרטי מה שהם שפטו בשכלם על גוף זה.

ג. אולם אנו זכינו לתירונו של הרא"ש עצמו בזה בתוס' הרא"ש נדה כב, ב שנרפם לראשונה מכתב יד כש"ם וילנא ע"ש. וראה גם בכשמים

אבל המה נאמנים בדברך שיש כך ו

והנה התם במעשה דטו הניחו במים ולא נמי טמא אע"ג דלא שכי ובשגם בצורת קליפות ו' לשפוט מזה שיש לה מכ לא היינו תולים במה שאי הרופאים כששאלם על א או שומא וכו' נהי דלא מז רק מעשה שהיה כך היו מ"מ נדע מזה דבר כללי ו לה מכה או שומא במעיני על כן כל פעם שנטיל במצוי שיתור מצוי ממכה ממה שיהי' מהמקור, וז"ל קמן דאין לסמוך על הרופא דאורייתא לטהר אשה לגנ כתבתי בשלא ריפא בפניו יקר במציאות עפ"י תנא הרופאים האלו לפעו

ונבוא לדברי הגאון שעש בדיקה במכחול ב לקמן אי"ה ואם לא נמו בראש טהורה ואם תמצא בספיקא אולי נטתה כיון שפופרת המפטיק בין ד הגאון אמונת שמואל הו במנחת יעקב סק"ח אלא י לצדדים כי א"א להשמר ב הגאון בסדרי טהרה (סק"ז) ועלתה בידו וצווח כי כרו (סי' כב) שכי' בדיקת מכחול אמונת שמואל כי לא הביז ולא שהיה לו להביא טע והאמת אגיד כי גם עפ"י ו והצליח תליית, והמכתול

ראש סי' קו. ועכ"פ מדברי תוס' ו קפ"ה ואת"ע ח"ב סי' סא. ויעוין ו ד. ראה בהערה הקודמת וזו שיטו ח"א סי' קצו מה שהעיר על ה ה. ראה לעיל סי' קנ"ג ד"ה והנה.

אבל המה נאמנים בדברים כללים שהמה מקובלים שיש כן וכך בעולם.

לי ר' יעקב רופא משם, ועודנו בידי להראות הלכה לתלמידים.

[עשיית ספק דרבנן בידיים]

והנה נבוא לדברי החולקים תלתא קראי ותנאי ותוספתאה ה"ה הגאון נב"י וזכרון יוסף ומחור' הגאון נ"י דחו מסברא ומגמ', ואבוא על סדר סברתם ואח"כ נכנס לגמ'. הגאון כנב"י במהד"ק חי"ד סי' מ"ג אחר שהאריך בפלפולו והעלה שהבדיקה אינו עושה אלא ספק ויהיה ספיקא דרבנן ולקולא כ"י בד"ה ולפ"ז [בדפו"א: והנה] וכו', דלמ"ש פר"ח בכללי ס"ס סי"ח דאין לעשות ס"ס בידיים, ה"ה דאין לעשות ספק דרבנן בידיים אלו דבריו שם.

ותמהרתי על פה קדוש יאמר דבר זה, הפר"ח שם לא חידש דבר מלבדו רק הביא דברי מהרי"ט (יור"ד סי' ב) שהביא מג"א רס"י תס"ז דארבא דטבעה בחישתא אין למכור החיטים לנכרים ולסמוך על ס"ס דאין לעשות ס"ס בידיים ע"ש. ואפשר דהוה כעין ביטול איסור לכתחלה. יהיה איך שיהיה התם הוא מחדש דבר חדש בהחיתים שע"י החדוש הזה שאנו מוסרים ביד נכרי שע"ז יהי' חשש המכירה לישראל ס"ס, וזה אין לעשות. אבל הכא אין אנו מחדשים דבר (האיסור) [באיסור] שאנו דנים עליו אלא שאנו מחדשים דבר בידיעתנו, שמתחלה היינו סוברים דם זה ודאי מן המקור שחזקת דימים מן המקור, ועכשיו אנו מבררים כי הוא אפשר ממכה שבצדדים ואלו היינו יודעים כן מתחלה והיו עינינו באותו מקום היינו מתירים ספיקא דרבנן מיד ולאחר. הגע עצמך, אדם המחזיק איסור בדבר מפני שהוא סבור שהוא ודאי אי' דרבנן, יהי' אסור לו לשאול לחבירו אולי יברר לו שהוא רק ספק איסור דרבנן ויהיה מותר לו, דברים אלו המה שלא בדקדוק ואין ראויים לשומעין.

ולעיל מיני' בד"ה וא"כ א"ש וכו' כתב סברא אחרת דלא תועיל הבדיקה הלזו אלא אחר שכבר הוחזקה בג' בעלים הואיל ואין מושיע לה נסמוך אהא. וזה תימא כיון דבסברא זו פליגי רש"י ור"ת

והנה התם במעשה דטבען אי לאו הרופאים אפי' הניחו במים ולא נימוחו הי' טמא, דדם יבש נמי טמא אע"ג דלא שכיח כלל שיצא דם יבש כזה, ובשגם בצורת קליפות ושערות וחול הדק והי' לנו לשפוט מזה שיש לה מכה שמוציאה כמו אלה מ"מ לא היינו תולים במה שאינו מצוי אך באשר שהעידו הרופאים כששאלם על אשה זו ואמרו אשה זו מכה או שומא וכו' נהי דלא מאמינים להם על אשה ידועה רק מעשה שהיה כן היה ששאלו על אשה ידועה מ"מ נדע מזה דבר כללי שיש בעולם מציאות שיהיה לה מכה או שומא במעיים שממנה תפיל צורות אלו, על כן כל פעם שנטייל להמים ולא נימוחו תולין במצוי שיותר מצוי ממכה ושומא צורת יבשים כאלו ממה שיהי' מהמקור, וז"ל נ"ל נכון בעזה"י, א"כ הרי קמן דאין לסמוך על הרופא אלא די"ל דהתם באיסור דאורייתא לטהר אשה לגמרי והכא דרבנן מ"מ כבר כתבתי בשלא ריפא בפנינו פ"א אין להתיר כלל וזה יקר במציאות עפ"י תנאים שהתנתי לעיל, על כן הרופאים האלו לפענ"ד הבל וריק יעזורו.

ונבוא לדברי הגאון שעשה לפני בעל אמונת ישראל בדיקה במכחול בלא שפופרת כאשר אבאר לקמן אי"ה ואם לא נמצא כלל או בצדדים ולא בראש טהורה ואם נמצא בראש המכחול עדיין ניתלי בספיקא אולי נטתה כיון שלא הכניסה אותו לתוך שפופרת המפסיק בין הצדדים למכחול והסכים הגאון אמונת שמואל הוא המהרש"ק וכן הסכים במנחת יעקב סק"ח אלא שכתב דקרוב לוראי שיטה לצדדים כי א"א להשמר במקום צר ודוחק כזה וכתב הגאון בסדרי טהרה (סק"ח) שעשה כן הלכה למעשה ועלתה בידו וצווח כי כרוכי'א על הגאון זכרון יוסף (סי' כב) שכ' בדיקת מכחול לא מהני ולא ראה דברי אמונת שמואל כי לא הביאו עכ"ל דברי סדרי טהרה ולא שהיה לו להביא טענת זכרון יוסף ולרחותה. והאמת אגיד כי גם עפ"י הוראתי כבר נעשה מעשה והצליח תלי"ת, והמכחול הזה העשוי ממוכין עשה

ראש סי' קו, ועכ"פ מדברי תוס' הרא"ש מובא שבמקום שהרופאים בריא' לזו הם נאמנים. ור' חי' חת"ס נדה כב, ב ולהלן סי' קעו וסי' קפ"ה ואה"ע ח"ב סי' סא. ועינין חכ"צ סי' עא ושם יעקב סי' לו שהביא תשובת הרא"ש הנ"ל באו"א. ד. ראה בהערה הקודמת וזו שיטת רבינו לעיל סי' קנ"ג, חי' חת"ס נדה שם, ולהלן סי' קע"ד, קעה קעו וקפה ועוד. ועי' שו"ת שערי דעה ח"א סי' קצו מה שהעיר על החת"ס בזה מכ"ד בש"ס. [ועי' להלן בחלק אה"ע ח"א סי' ט"ז]. ה. ראה לעיל סי' קנ"ג ד"ה והנה.

ולפי אורכה ביבש שייך לומר טפי אדום הוא אלא שלקה יותר מבצלול.

ולולי דמסתפינא הייתי אומר בהיפוך בכוונת רש"י דדקדק שיערה אדומה, דאלו שחורה תלינן שהוא דם שרוף שנשחר ונעשה כפחם אבל מדעדיין אדומה היא ואלו היה דם שנתייבש כל כך כבר הי' מושחר מהשרפה שקורין בראנ"ד כידוע, אע"כ בריא הוא אלא שאינני רוצה שתצא חומרא מת"י בענין זה וכח דהיתרא עדיף להתיר אשה לבעלה, ופשוט שאין כוונת רש"י (לא) למעוטי שחורה אלא למעוטי שער ממש כעין שער הראש שלזה אין צריך שום עיון ובדיקה, דלו יהיה דם צלול אין טמא אלא בד' מראות, ע"כ פירש"י אדומה וכל אבורייהו היינו שחורה בכלל ולשון ש"ס (נדה כא, א) כמין קליפות שערות עפר יבחושים אדומים, הך אדומים אכולהו קאי וה"ה שחורים ע"כ אין להקל כלל מטעם זה שהם שחורות אלא ע"י מיעוץ ציפורן.

[דם יבש]

אמנם מה שחשש מעלתו להחמיר אפי' ע"י בדיקה מטעם הראב"ד דאין להתיר אלא כעין צורת בריה ועפר המפורש בש"ס אבל דם יבש טמא לעולם, וכדעה הראשונה שסתם המחבר ס"י קפ"ח והיא ג"כ דעת הרשב"א (תורת הבית ריש ש"א) וה"ה (פ"ה מאיסורי ביאה הי"ד) ז"ל, יפה כתב אי לא הוה צורתן של אלו משונה והיינו עפר דתנן, כי דם יבש שכ' הראשונים הללו היינו עכ"פ דבר ממשי וגושי כעין גרגיר חרדל ופחות, אבל קרטיין אלו ידוע שאינם אלא כאבק ועפר ובפרט לפמ"ש תוס' בנדה נ"ב ע"ב ד"ה שלש כו' ויש שם ט"ס במ"ש כיון דראתה מעט צ"ל כי היכי דראתה מעט. ומדבריהם הוציא בסדרי טהרה ס"י ק"צ (סקכ"ה) דאין דרך המקור להוציא דם פחות משיעור גריס. והנה הגאון הנ"ל מקיל טפי ומצרף להקל אפי' ביש לחלוחית דם ע"ג העד ועושה ממנו ס"ס עפ"י דברי עבודת הגרשוני (ס"י כב) לחלות בצדדים יע"ש. ואין לסמוך על זה בלי בדיקת מהרי"ו כאשר כבר ניסנו כמה פעמים בכמה נשים ע"י יולדת בקיאה ועלתה כידינו תלי"ת.

ואמנם ביבש בלי שום לחלוחית דם בוודאי יש לצרף, והענין בזה דוודאי אין שיעור לדם נדה אפי' פחות שבשיעורא אי יוצא מהמקור טמא וחזקת דמים מהמקור, אך די לנו שמסתמא אין דרך המקור להוציא טפה קטנה פחותה משיעור שאם תתפשט יכולה להתפשט עד כגריס ואפשר היינו כחרדל שהגרגיר ההוא עכ"פ יש בו קצת גוש וממש ולכשיתפשט יכול להתפשט עד כשיעור גריס, אבל קרטיין אלו מיעוטן מוכחת שאין כן דרך המקור להוציא ובשגם נתייבשו והרופאים אמרים שכן דרך להולד בכליות וכמו שהעידו כל הגאונים בספריהם בעדות הרופאים הללו יש לסמוך עליהם.

[נאמנות הרופאים]

זכבר אמרתי מאז בקו' הרא"ש לרשב"א בתשו' (כלל ב סי' יח) ממ"נ אי נאמין לרופאים ל"ל בדיק' ואי לא נאמין מה הועילו עדותן ולא נמצא תירוץ בדפוס על ק' זו. והיה נלע"ד דהרופאים נאמנים על הטבעיים שלמדו בניסיונותם ובקבלתם איש מפי איש ומצאו שיש במציאות שתמצא מכה או שומא במעים שמוציאה כיוצא באלה, אך להאמין להרופא או אפי' לכמה רופאים מומחים על גוף הזה שיש לאשה זו שומא או מכה במעים לזה לא נאמין אפי' לרופאי ישראל כי טועה בדמיונו ובהשפטו יצא משפט מעוקל.

זוהי כן וכבר מימי הר"ן ז"ל (שו"ת הר"ן סי' מט) מעידים כל הרופאים כי דרך להולד בכליות כיוצא באלו שאנו מראים להם ומעתה אם לא נמותו במיעוץ ציפורן אפי' לו יהיה שאין צורתן כאותן צורות המפורש בבדייתא (כב, ב) מ"מ כיון שרופאי זמנינו מעידים שצורות הללו נולדים עתה בזמנינו בכליות נאמין להם ע"י בדיקה ובציורף קרטיין שכתבתי לעיל שאין דרך המקור להוציא דבר מועט כזה על הרוב, משא"כ כליות מצוי בהם כיוצא בזה עפ"י עדות הרופאים הרי בסדרי טהרה (שם) רוצה להקל אפי' בלחלוחית דם מטעם זה ולחלות בצדדין עכ"פ נסמוך על זה ביבש ובתליה בכליות עפ"י רופאים וכדי תוס' ורא"ש וח"י ר"ן

ב. וכן דעת הנובי"ת יור"ד סי' קיב ובבית מאיר סי' קפח בתשובה השניה בקדושתין שלא נמסרו לביאה. ועי' שו"ת מהר"י מברונא סי' רסג.
ג. וכן כתב בח"י לנדה שם נב, ב בחיוד הלכות.
ד. נראה כונתו למש"כ לעיל סי' קנא.
ה. ר' סד"ט סי' קצ בר"ה מש"כ בשם הב"ה ושו"ת שב יעקב.
ו. לעיל סי' קנא וסי' קעה. ועי' תוס' הרא"ש נדה כב, ב.

נותא דרופא א נסמוך על :אב בצדדים :חריו הסכין בא אלא כל אפי' רופא שלא יטעה פשר על ידי

ובדוק עצמה זואל סי' נ"ז :מצא דם על זם נמי תמצא 'תלות שראש ואין מכחול אח"ז והסכים ג על הזכרון וכבר עשינו "תי.

יורנו מתורתו

אמר' שחור ז צלול אבל

ו"ז [ע"ב] גבי תרוג [הדס] ש שחור אדום שרף מחמימות יפת באחרוג זם, וכן מורה (ד"ה ואדומות).

ע"י חתם סופר

י"א תמוז

מאן